

„Varpas“ išleidžiamas
Ragaineje 20 kiekvie no
mėnesio. Metinė prekė
su prisiumtimu:
Rusijoje uždeng-
tose gramatose . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 mark.,
Amerikoje ir kitur 5 mark.

VARPAS

Apğarsinimai „Varpe“
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtai dalįtą eilutę smulkiu
raštu spaustą 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje Ragainej,
(Ragnit, Ostpreussen).

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Italpa: Musų statrašas, j-a. — Jurgis Durnelis, lenk. parašė Brolis, liet. šv. V. K. — Gražtmas žmogaus g-
myje, pagal H. Spencerį išvertė J. — Konstantas Szyrwidas ir jo statrašas, Ginbutts. — Privatiska ir d raugijine ukės organiz-
cija, Liutas. — Mikroorganizmai. — Iš visur, Dagis. — Korėspodencijos. — Politika. — G. om tnyezia. — Apğarsini mai.

Musu statrašas.

Peržiurėdami rašliaviškus musų darbus, apskelbtus svietui, uztėmyjame vieną dalyką, kuriam rodosi neturėtu buti vietos. Knįgos ir kitokie spauditi daigtai jau tiktai šio dešimtmečio, aiškiai liudyja, kad kiekvienuose metuose į musų rašliavą įsiveda didesnė ar mažesnė permaina statrašos. Mažai da to: ir šiandien kiek yra rašėjų, tiek yra ir skirtingų statrašų, vartojamų tų rašėjų: atsiuncia taipogi į rėdytę ir visokius užmanymus dėl įvedimo speciališkių lietuviškių statrašų, iš kurių kiekviena suvis permaino ir perdirba tą statrašą, kurios lygšiol daugumas prisilaikė. Dabar nėra nė dviejų laikraščių, kurie laikytusi vienokios statrašos. Bet ar-gi gali buti kitaip, jaigu, uždėdami pamatą dėl statrašos, kurios visi galėtu išsimokėti ir paskui ją raštuose vartoti, turime su sykiu palikti ir vietą dėl visokių labjaus arba mažiaus radikaliskių permainų?

Tokis dalykas yra labai nenaudingas; nenaudingumas jo rodosi visiems matomas: neparankus tai yra daigtas kaip dėl išdavėjų, rėdytojų ir rašėjų, taip ir dėl pačių skaitytojų ir lietuviškos kalbos.

Idant galėtu, atsirasti ir atsiradus užsilai-kyti vienokia statraša, reikia ir vienokios paramos, vienokio prierankio, iš kurio visiems galima butu išmokti tos statrašos. Pirm septynisdešimtų metų šio amžiaus lietuviai — rašėjai Rusijoje prisilaikė lenkiškos rašybos (pagal gramatika Marcinski'o). Prusuose-gi rėmėsi ir dabar da remiasi ant statrašų Schleicher'io ir Kurchat'o. Pasirodžius lietuviškai grammatikai kn. Miežinio, atsirado galėjimas daugumui lietuvių išmokti savo kalbos, bet ne ilgai grammatikos laikėsi rašėjai: vietan statrašos kun. Miežinio įvesta nauja, kuri dabar yra vartojama „Varpe“. Šita paskutinė statraša, rodosi, yra geresnė už kitas, bet tiek tik gaila, kad nėra iš kur pažiti priežastis padarytų joje permainų ir tas pačias

permainas; tiesa, vienas tiktai permainas galima pažiti iš pačio „Varpo“, bet tai nelabai lengva, nes reikia visus rašomus pagal šią naują statrašą žodžius sulygti su žodžiais, kurie buvo pirmiaus kitaip rašomi pagal senesnę statrašą.

Dabar vėl neseniai išėjo lietuviška grammatika Akielevicziaus, parašyta lenkiškoje kalboje. Šita grammatika suvis radikališkai permaino visas lygšioliskas lietuviškas statrašas; bet kadan-gi joje yra tiktai lingvistiski ištyrinėjimai (turintieji vertę dėl mokslingesniųjų) ir kadan-gi ji apima tiktai vieną dalį grammatikos („Głosovnia“), pertai negalės ji buti prierankiu, iš kurio kiekvienam lietuviui galima butu išsimokėti paduotos joje statrašos. Jaigu kas ir užsimanytu tą statrašą įvesti į lietuviškas knįgas arba laikraščius, neišdirbės ir neišdavės pirm to populariškos lietuviškos grammatikos, paremtos ant tos statrašos, — tai tik padiditu chaosą, esantį ir be to jau musų rašliavoje. Teisybė, ant išėjusios dalies grammatikos Akielevicziaus remiasi ir visa jo statraša, bet norint, idant lietuviai kuodaugiausiai galėtu naudoti, reikia pilno prierankio, apimančio visas dalis grammatikos.

Beveik tas pats dedasi su statraša ir pas musų kaimynus ir pas juos ne visi prisilaiko vienokios statrašos. Vienok-gi priežastys tokio skirtingumo pas juos visiems yra žinomos, nes jos yra išlukštėtos populariškose grammatikose. Toliaus, pas juos nėra tokių statrašų, kurių laikytusi smulkus pulkeliai arba vienstoviai rašėjai: ten daugelis išsimokina kokios-nors statrašos iš atsakančio prierankio; ten atsiranda pirma prierankiai, o vėliau jau ant jų paremta rašyba. Paminkime nors artymiausius musų kaimynus lenkus. Vieni iš jų prisilaiko statrašos, išdirbtos Vilniuje sądarbinįkų didžiojo lenkiško žodyno ir paskui apskelbtos visuose prierankiuose senesniųjų mokslinyčių; kiti vėl laikosi statrašos, nurodytos gram-

matikoje Małeckio; Malinowski'o statraša turi mažiausiai pasakėjų, o tai iš tos priežasties, kad labjausiai už kitas statrašas skiriasi nuo senųjų. Lenkiška statraša, išdirbta Kriokavo akademijos, išpradžių buvo vartojama nekuriuose vidutinėse mokslyniuose mokslisko Varšavos skryčio, bet-gi labjaus ji neprasiplatino, labjausiai turbūt dėlto, kad neatsirado pilnos grammatikos, paremtos ant tos statrašos.

Kaip pas lenkus, taip-pat lygiai dedasi ir pas kitus mūsų kaimynus.

Jaigu pripažįstame reikalingumą vienokios statrašos, tai rodosi ir mums nereikėtų taip skubintis su tankiomis permainomis statrašos, o daryti permainas tiktai išdavus pirmiaus atsakančius prierankius grammatikos, idant tas permainas kuodaugiausiai lietuvių pažitų. Jaigu mes elgsimės kitaip, t. y. jaigu mes darysime kur nors visokias permainas, neišdavę pirm to atsakančių prierankių, — tai tiktai tuomi padidinsime skaitlių permainų ir kitose išdavimų vietose. Iš priežasties tankių permainų statrašos ieseina ta bloga pasekmė, kad žmonės, nespėję išsimokėti vienos, o radę jau ją permainytą, suvis nenori jokios mokėtis, nes bijosi, idant rytoj arba užporyt ir tą paskutinę kas-nors nepaniekėtu ir nepermainytu.

Dabar, atstojus mums nuo statrašos, išguldytos grammatikoje kun. Miežinio, prigulėtu išdirbti atsakančių paremtą ant tvirto pamato prierankį dėl išsimokinimo naujos statrašos, ypač kad jau ir prierankiai grammatikos kun. Miežinio baigiasi. Sulyginimu medegos. esančios lietuviškoje, vokiškoje, rusiškoje ir lenkiškoje kalbose, ir išdirbimu naujos grammatikos turėtu užsiimti specialistai — lingvistai.

Prigulėtu, idant išdirbti pamatai grammatikos butu priimti daugumo rašėjų ir lingvistų lietuvių, nes tik tokiu budu turėtu pasibaigti visokie užmanymai geidžiančių kas-dien naujienos, nes tik tokiu budu nauja statraša galėtu užsilaikyti per ilgesnį laiką, kas duotu galėtiną visiems lietuviams išsimokėti tikrai ir vienodai rašyti savo prigimtoje kolboje.

j. a.

Jurgis Durnelis.

Lenk. paraszė Brolis, liet. išvertė V. K.
(Tasa).

Katriuka užspringo, apkaito lyg vysznia ir nuleido akis. Grigienė sušnabzdėjo: — pavydi kas — o Jurgis skersai dyrstelėjo ant sesers.

— O pas ką siųs? — paklausė gspadinė, atsikreipdama į šaltyšius.

— Et! seniai mislyja pas burus: pas Šileiką, arba pas Merkulį... o sunus nenorėtu. Sako:

ir aš pats kelią rasiu. Senis neva pasakęs, kad neleisęs daugiau niekur — nežinia da kaip bus.

Girdėjau — pridurė Grigienė lyg nenoroms — kad pirmiausiai lieps užsukti pas tamistą.

— Kaip užsuks, taip ir atsisuks — pasakė šaltyšius, valydamas cibuką.

— Tai-gi kad — Dieve tu mano — kiekvienas badgalys kabinasi augštyn lyg vėžys ant velėnos — pridurė Grigienė.

Ant taip pažeistingų žodžių Katriuka krupitelėjo, rodos jai butu įlindus į pažastę varlė; o šaltyšius, išvalęs cibuką, tarė:

— Negalima pasakyti, kad tai butu badgalys; mes neniekiname: šiandien aš šaltyšium, ryt jis... bet mūsų Alina da per jauna, paspės. Kol da prie tėvų — žinia; o kaip bus ištekėjus nieks nežino... O kad Vileikai nori geros koligacijos, tai nēr kuom stebėtis.

Pasakęs tai, kur galėjo išprausti taip išmintingą žodį, girdėtą dvare, šaltyšius patraukė dumus taip smarkiai, kad net pypkėje suspirgėjo.

Grigai su pagerbimu pažiūrėjo ant išmintingo susiedo, Katriukos veidas prašvito ir net ji plaukus pasitaisė. Tik vieno Jurgio, nieks nelietė.

Visi nutilo. Šaltyšius kelyssyk atsikrunkštė, lyg norėdamas ką pasakyti, bet dukart užbaigė valymu cibuko. Ant galo, įsukdamas jį į pypkę, lyg visai atšalusiai, pratarė:

— Girdėjau, buk Jurgis norįs užrašyti savo lauką jūsų vaikams.

— Tai jau kad žmonėms viskas ir rupi — atsakė nedrąsiai Grigienė — tai da nieko nės ir nėra ką skubėti.

— Už kiek pirkau, už tiek ir parduodu — tarė šaltyšius pavartaunia. Tai nebutu nė dyvų, jaigu dėdė užrašytu brolio vaikams: jiems kur kas butu lengviaus — ar tai liosus traukiant, ar kitur. Ne visiems taip pasiseka, kaip ana Jurgiui, ištraukti paskutinį numerį.

Dėdė, rodos negirdėjo visos šnektos, užsigulęs rijo vieną šaukštą kukulių po kitam. Šaltyšius vėl išsiėmė cibuką ir giliai įtraukęs kvapą, pustelėjo iš viso vieko, net jo veidas pamėlinavo, cibukas spirgėjo, cypė, kaip cigono ešis.

— Aš iš tikro — atsišaukė įsukdamas cibuką — mislyjau sau: jaigu teisybė, ką žmonės pasakoja, tai kaipo susiedas, be jokio kašto, padarysiu davadus ir pečėtį prispausiu... Vaitas taipgi prispaus. Jaigu tik Jurgis nori, tai tamista be reikalo vilkiniesi; diena mūsų — amžis mūsų; kaip bus kitas šaltyšius, kitas vaitas — tai ne taip lengva. Ot ir dabar važiuoju į kanceleriją; pasakyčiau raštininkui, vaitui — ir gana.

— Nežinia — tarė nusiminus Grigienė — tai jau nuo Jurgio priguli — kaip jis?...

— O ką jis! — atrėmė šaltyšius — ką žmogus syki pasakė, tai pasakė. Ar tai naujiena! Ar mes Jurgio nepažįstame! Tai ne toks žmogus, kad ant vėjų šnekėtų.

Grigas nerimdamas atsikrunkstė, pasijudino ant suolo, nežinodamas, ką su savim daryti. Jurgis pakėlė galvą, sumurmėjo ir vėl pasilenkė prie šaukšto.

— Eikite vaikai! — tarė šaltyšius, atsistodamas nuo suolo — padėkavokite icliai dėdei... per tai gal ir į saldotus neisite, staršas nelups jums kailio.

Užminus apie vaiską, Grigienė pradėjo ašarot, o vaikai stumiami šaltyšiaus, prisiartino prie dėdės, pagriebė didelę, juodą ranką ir pabučiavo.

— Durniai! — sumurmėjo Jurgis.

— Ne visai ir durniai — tarė šaltyšius — nusilenkimas dangų pasiekia — o tokiam dėdei tai kojas mazgoti ir tą vandenį gerti — ot kas!..

— Et! ir be davadų jų bus — veptelėjo Jurgis.

— Bus, tai bus; bet jaigu galima be kašto, tarp susiedų, tai dėlko nepadaryti! O liosus jiems tuoj palengvys.

— Ką čia palengvys! . . .

— Tamista to nenuvoki — šiurkščiai pertraukė šaltyšius; ar tai mislyji kad ir ten nesprendžia pagal lauką? Jaigu abudu atitraukti nuo namų, tai kas žemę ars? Artojas visus maitina — ir poną, ir urėdniką, ir kunigą: tai tau rodos, kad išmintingos galvos nežino apie tai, nesprendžia, idant žemė negulėtu apleista! Supaisei protingai ir krikščioniškai, o zauniji kas žin ką! . . .

Šaltyšius nuspjovė ir imdamas kepurę dabaigė:

— Likite sveiki! pašnekėsiu kancelerijoje su vaitu ir viską padarysime, kaip reikia.

V.

Po pusryčių Grigas išėjo atsilsėti į kamaraite, o Jurgis į kamara; Grigienė prigulė ant priepečio, Katriuka-gi nuvalė stalą, sumazgojo sudus, sustatė juos ant lentynos ir, pasimetus po galvą skrandą atsigulė ant suolo. Norėjo užmigti, bet negalėjo: negalėjo supaisyti, kaip tai bus, kada Jurgis atiduos žemę. Be žemės tai jau ne gaspadorius — mekesnis už liuosiniką, o net už berną: liuosinikas turi nors margą lauko, nors daržą — o Jurgis neturės nieko; bernas ima 20 rublių ir jaigu gerai — tarnauja, o negerai — atėjo Kalėdos, jieško kitos vietos. . . . o kas su juomi bus — nežinia.

Po įtekme tų abejojimų atsikėlė ir nuėjo į kamara. Jurgis gulėjo lovoje, bet nemiegojo; žiūrėjo į lubas, lyg skaitydamas kamaros lentas. Katriuka prisiartino ir, žiurdama į pečių, ir nežinodama ar sakyt ar nesakyt tarė:

— Kad tu nesutiktum ant tų davadų apie lauką! . . .

— O kas? . . .

— Nebusi nė gaspadorium, nė liuosiniku; bjauriaus už berną.

— Busiu tokiu, kaip dabar.

— O iš kur imsi pinigų ant savo reikalų?

— Pasisėsiu paselį — kaip ikšiol.

— Neduos tau paselio. . . .

— Niekeno ne neprašysiu — pats pasisėsiu.

Katriuka paskendo mislyse; tur būt jieškojo geresnių davadymų, idant perkalbyti brolių, nės luktelejus tarė:

— Ir manę marti stumdys. . . .

— Nebijok, įsakysiu raštinikui, tegul rašo taip, kad tavęs nenuskriaustu. Davadžiojimas buvo perniek. Katriuka atsiduso ir nuėjo prie durų; vėl sustojo ir pasakė:

— Daryk, kaip nori, tu išmintingesnis, bet minėk, kad mums nuolat prikiš.

— Neprikaisios! Marti, gavus lauką, apsimalšys — bus geriaus. . . .

Tuom-tarpu, kada Katriuka kalbėjo su Jurgiu, valščiaus kancelerijoje vaitas, sėdėdamas už stalo, bubnijo pirštais į gelumbę. Raštinikas pasiaubtas mislimis vaikštinėjo po kambarį.

— Dėkui Dievui — atsiliepė pirmasis — šiuom žygiu tyka; tai gali da ir atsilsėti.

— Pons vaitas taip mislyja, o aš kitaip — tarė raštinikas, prisiartindamas prie lango ir žiurdamas tolyn, į kelią. Pons turi gaspadorystę, tai vis darbo atsiras, o su manim tai kas kits: nėra provų — nėra darbo! o mano toks įstabus budas, jog nė valandos negaliu rimti be darbo.

— Neilgai pons bėdavosi. Na jau, pas mus provų — Dekui Dievui!

Tai tarydamas vaitas pasikėlė ir paėmė kepurę.

— Luktelk valandėlę, pons vaite — sušuko raštinikas — man rodosi, kad Snaudzių šaltyšius važiuoja: jis turi didelį reikalą.

— O ką?

— Užėina vakar su Piktų Grigu. Mat Pikto brolis noris pavesti lauką; buk užrašysęs Grigo vaikams.

Vaitas nerimdamas pakasė pakaušį ir tarė:

— E, tai vis Grigienė — smarki boba.

Jurgis Piktas lyginai durnelis — su juomi viską gali padaryti! bet tai vis ne taip, kaip Dievas prisakė.

— O kas mums galvoj? Jie ne mūs broliai; jaigu vienas sutinka, o kitas gražiai paprašys. . .

Čia raštinikas padarė ratą pirštu.

Vaitas pataisė medalį ir tarė:

— Taip, tai taip, bet pusė valakos lauko tai ne niekai — diktas plotas.

Raštininķkas atsikreipē ģ langa.

— Man rodosi, kol naudos po ketvirtģ, tai nēra ka nē snekēti.

Vaitas tarē nerimdamas:

— Tegul tik duotu po porā raudonukių... Šaltyšius taip-ģi ne uđdyka vađinēja.

— Šaltyšius jų pusē laiko, o mes savo; kaip ant visu, tai galima butu ir apie Katrē (šimt-rublinę) pamislyti.

Ķia raštininķkas atsikreipē nuo lango, pateksleno vaita per petģ ir tarē:

— Lenkų priēzodis sako: kalk geleđģ kol ģkaitusi, o rusģskas perserģi: sausas šaukšt as burnā drasko; be tepalo negali — kas tepa, tas vađiuoja.

Pašoko angštyn, sudavē kulnia ģ kulnģ ir pridurē:

— Sēsk, pons vaite; Vargelis jau atvađiavo ir nuējo pas sargā, tur but siųs ģ karċiamā šģ tģ pargabēti. Źiurēk, laikykis druciai!

Vaitas linktelējo galvā ir lyg sankalbinķkas, sutaisēs sleptinus rankus, atsisēdo ant kedēs.

Neuđilgo pasirodē šaltyšius.

— Labas rytas, pons vaite!

— Labas rytas! o koks reikalas?

— Tai su Piktais; bet ka ģia snekēt! Tuojaus.

(Toliaus bus.)

Grazumas žmogaus gymyje.

(Pagal H. Spencer'į išvertė J.)

Tas sandēlio tuleropumas, man rodosi, yra švariausia priežasčia dvejojimo, kuris kĳla tarp viršutinēs žmogaus lyties ir tarp jo budo. Viskas linksta ant to, kad tarp apdangos kuno ir tarp prigimties vidurinės pas kiekvienā pleme ģysta, kuri ēsti po ģtekme to paties klimato, mitimo, tų paċių papratimų, — turētu but ryšys tvirtas ir aprežtas.

Tegul ta plemē susilieja su kita nemažiaus ģysta, bet kuri uđango kitose ģtarmēse ir skiriasi, iš priežasties to, veidu ir budu, tada iš abiejų konstitucijų nesiras nieko tarpinio ir viengimio, bet pasidarys dingojamai neindievas sujungimas rēžių tos ir kitos: vienas rēžys šios plemės, kitas kitos, treċias apims savybę plemių abiejų: kas link budo ir inteligencijos, bus taipogi tuleropa ģvairi maišatienē abiejų pirmaveikslių.

Ir tikrai, viršutiniai rēžiai ir ypatybēs vaiko nēra apreiškimu vidutiniu tarp rēžių ir ypatybių tėvų, bet yra jų maišatienē. Kada žiurime ant vaiko, kiekvienā žymē skaitome uđ paeinanċiā nuo tėvo arba motynos; nosis ir burna priguli vienam, plaukai ir akys — kitam; tokia savybē doriška yra vieno, ta — kito, ir taip link visu formų ir savybių kuno. Kad kiekvienas organas

arba kiekviena vaiko pajiega butu dalyku tarpiniu tarp organų ir atsakanċių pajiegu gimdytojų, kiltu iš to regimai paveidumas seserų ir brolių, arba kiekviename atvejyje nebutu tarpe jų kitų skyrių, apart tų, kuriuos yra išsaukęs gimdytojų amžis. Esingai, rēžiai jungiasi duodami pritikimā labai svyrinējanti, ir da viršaus, budas, koku jie jungiasi, neturi nieko staigaus.

Sugrįžimas gymio išmirusių kartų da labjaus apšvieċia ģielā netobulumā, su koku susilieja gimdytojų prigimtis prigimtyje vaiko. Tamtikros formos, sustrunijimai arba ligos praboċių atsigavina, paprastai pertarais, palikuoniuose. Tas o tas rēžys ypatingas, tas o tas pamegimas pasirodo tankiai tada, kad jau rodēsi suvis pranykusių; taip butent dedas su sauslige, pavalpimu, pravedimu nuovokos (durnavojimu). Nekurios varinēs grabų angos senosē bažnyċiose parodo portretus, kurių gymius surasime da tose paċiose padermēse. Galerijose portretų ir visur, kur yra uđsilikę pirmtakunų veidai, tas pats faktas yra daugiaus ar mažiaus regimu. Tos žymēs duruoja net nepamestinai. Gerā paveizdā galima rasti Amerikoje, kur kraujo negriško palaikai randasi panagēse, kada jau niekur kitur neatsitinka pasergēti. Visi gyvulių veisikai žino, jogiai tokia o tokia atmaina, dingusi keliose kartose, netikėtai pasirodys po ģtekme sukrižiovojimo. Visuose šiuose faktuose mes matome abelnā tiesā, jogiai organizmas, kilusis iš dviejų kitų, kurie skiriasi viens nuo kito prigimċia, neturi viengimes tarpinės išveizdos, bet yra sandēliu iš paskyrų pirmuonių, paimtų nuo pirmaveikslio pagal keistā sulygimā ir parinkimā.

Naujame nūmeryje dieninķko artojiškos draugystēs yra apskelbti nekurie faktai apie sudorojimā avinų veislių: francužiškos ir angliškos, faktai, kurie uđgauna šįj klausymā. Yra padaryti keli bandymai, idant pataisyti veislę suskurdusių francužiškų avinų, sukrižiovojant juos su gražiais aviniais angliškais. Ilgai nebuvo jokios pasekmēs: ģrukai neuđlaikē lyċiaus savo angliškų tėvų: buvo taipogi sunyķę, kaip ir francužiškos momos. Ant galo buvo surasta tų negandējimų priežastis: viena iš tų veislių turi konstitucijā viengimiā, kita — dauggimiā. Angliški avinai buvo veislēs maišytos; avinai francužiški, nerint daug menkesni, buvo veislēs ģystos; prie susitikimo viena iš jų su savo pirmuonēm iskrikusiomis negalējo stengti priešais kitā aprēpnai nesandelingā ir aprēpnoje lygsvarēje ēsanċiā. Buvo tai iš pradžių hipoteza: šiandien yra faktu patvirtĳtu. Kada buvo paimti francužiški avinai konstitucijos maišytos per sukrižiovojimā dviejų francužiškų veislių kraujo ģysto, tada persiliudijo sudorodami juos su aviniais pusiauangliškais, jogiai tokie ģrukai francužiški veda palikuonius, ku-

riuose atrandame angliškas žymes aprėpname išsiplėtojime.

Tokia silpnybė veislės maišytos, sulyginant su veislė eysta, sutinka su tvirtinimais augščiau padarytais. Čystoje konstitucijoje visi įtaisai yra pilname su savim sutikime; sistematą savo cėlybėje yra staigioje lygsvaryje. Priešingai, konstitucija maišyta, sudėta iš organų dviejų paskyrų gamų, negali būti taip tobulai sutaisyta; organai negali turēt lygsvarės lygiai geros, ir tai daro sistemata, kurį dėl sulyginimo pramįsime netvirtu. Tvirta lygsvarė duoda butent mierą sylai stengties priešais veikėjus jąją trikinančius. Jaigu todėl dviveislės: viena, tvirtoje lygsvarėje esanti ir kita, — netvirtoje, susidoros, darydamos savytarpiniu budu dėl savės sylą perturbacijos, konstitucija netvirta nepuls, o tvirta susidrutįs ir neatsymainys.

Toks neįvaiskus sulygimas paskyrų organizacijos dalių ir kilanti iš to netvirta lygsvarė yra artimai surišti su taip da nenutartu klausymu gamų, veislių ir jų atkeitimų. Kiek dėl mano žingeidystės šime dalyke, tiek ir dėl pareiskimo mūsų vyriausio tēmato, turiu truputį pasukti į šalį nuo mūsų klausymo. Kriterijumi fiziologų priimta dėl atskyrimo dviejų veislių, yra tai nevaisingumas jų jų radvilų. Jaigu mažiukai turi pajiegą veisties, yra tai, kaip sako, žymė, kad gymdytojai priguli prie topat gamo, nežiurint ant to, kokie įvairavimai juos matomai skiria; jaigu taip nēr, tai tas turi but parodymu, jogiai tėvas ir motyna, nežiurint ant regimos padermystės, priguli prie atskyrų gamų. Paskutiniuose vienok laikuose masa faktų daro abejojamu tokį tvirtinimą. Veisikai sutiko ant to, kad sukryžiuoti palikuoniai dviejų veislių avinų arba bulių abelnai išgema, jaigu mes jiems duodam liuosai veisties, ir kad dėl gavimo gerų rezultatų (istėkmių), reikia maišyti jas su viena iš pirmųkščių veislių; yra tai parodymu, kad kas yra teisingu dėl gamų, yra lygiai teisingu dėl atkeitimų. Tas pats apsireiskimas yra regimu kryžiuvoje plemių. Ir čia lygiu budu maišytiniai negali užsilikti stone liuosam ir nyksta, jaigu nesusidrutįs moterystėmis su plemėmis pirmųkščiomis, žodžiu, palikuoniai, kilusieje iš dviejų paskyrų plemių, gali išmirt po pirmai, antrai, trečiai ir t. t. kartai, pagal tai kaip didelis yra skyrius tarp abiejų plemių.

Ir štai, augščiau parodytas patyrimas veisikų avinų Francuzijoje duoda mums išmintus išguldyti tas įvairias pasekmes. Jaigu yra teisybė, kad organizmas, paeinantis iš dviejų įvairių organizmų, nēr apsireiskimu vidutiniu tarp jų, bet maišatiene pirmuonių vieno su pirmuonėmis kito; jaigu yra teisybė, kad tos pirmuonės, paskolytos nuog dviejų paskyrų sistemata, yra

privalitinau prastu budu tarp savės surištos: tuomet pagal tai ant kiek daugiaus ar mažiaus skiriasi gymdytojų sandeliai, sudorojimo kliaudos palikuoniuos bus didesnės ar mažesnės, Iš to isteka, kad pagal laipsniavimą įvairavymuose, gimdytojų konstitucijose rasis vieta visokiam laipsniavymui palikuoniuose nuo kombinacijos taip nesutaikytos, kad nebus vykimo, sulyg sujungimui ant tiek tobulam, kad galės gyvuoti ir pavesti veislės tvirtumą. Tai butent parodo esingystė; tarp organizmų, kurie dikčiai skiriasi, nėjoks tarpinis organizmas nēra galimas. Kada skyrius yra mažesnis, gema palikuoniai nevaisingi, organizmas paeiginis yra taip mažai staigus, jog jis turi pajiegą veisties, bet neduoda savo palikuoniams aprėpnos konstitucijos. Jaigu laipsniais skyrius tolydžiai silpsta, tada epoka, kurioje konstitucija pasirodys be spēkos, atsitolina kassyk tolians, ir pasirodo tada atkeitimai to paties gamo, kurių skirtingumas yra per silpnas, idant jų palikuoniai turētu staigumą lygų staigumui paties atkeitimo. Ir čia vienokgi, lygsvarė organiška išrodo mažiaus tobula, kaip tai matyt iš priepuolio jau privesto. Temyjant ant to, butu akyva iširti, ar organizmai veislės eystos nēra augštesni nuog maišytu link lygsvarės gyvastinių funkcijų apystovoje perturbacijos. Argi nēra faktų, jogiai avinai kraujo eysto yra trivolnesni nuo maišytų? Maišytiniai, su visu jų augštumu ngio, ar neturi mažiaus pajiegų stengties priešais įtekmes neteikenčias, priešais smarkias atmainas temperatūros, prastą mitimą ir t. t.? Ar tas pats nēra pritaikomu prie gamo žmogiško?

Grįžkime prie mūsų dalyko. Šie faktai ir samprotavimai patvirtina sekančią abelną tiesą: vaisius dviejų organizmų nevienokios konstitucijos yra dauggimia abiejų maišatiene, o ne viengimiu vidutiniu apsireiskimu tarp jų.

Pakreipkime savo temyjimą ant šios tiesos ir atmįkime sau, kad plemės civilizavotos yra kraujo maišyto; musyje (Angluose) paveikslan yra maišatiene plemių: celtų, normandų, danų, tas viskas su uždaru kitų. Jaigu pamislysime, kaip sandėlingos konstitucijos turėjo kilti iš šios maišatienės ir tai su tytveik dideliu svyrinėjimu; jaigu mes sau išiveidįsime, kad tos turėjo pagamįt užkenkimus, kurių darbas yra jaučiamas visos ypates prote ir kune, — audime nerviškam ir kituose, tai pamatysime, kad mumise visuose harmonija tarp atsakančių organizmo dalių turi but neaprėpna ir kad, esant taip, turi but didesnis arba mažesnis nesutikimas tarp rėžių gymio ir tarp tų dalių sistemato nerviško, su kuriomis jie turi fiziologiską ryšį.

Jaigu taip yra, tai pertarnavimai netikėti, jogiai gražumas budu yra surištas su gražumu vėido, didesnėje dalyje yra atstumti į šalį. Ga-

lima vienu laiku daleisti, jogiai aplami viršutinė lytis gali but draugėje su kilniu budu, o gražus gymys su žemais instinktais, ir drauge tvirtit, jogiai dugne esti surišti tarp savęs tobulumas proto ir tobulumas veido; ir kaip greit priežastys, kurios yra įtarmėmis dabartinio nesutikimo, bus prašalintos, ryšys tas bus matomu be išėmimų.

(Galas).

Konstantas Szyrwidąs ir jo statrašas.

Konstantas Szyrwidąs daktaras filozofijos ir amatų išluosuočių, professoris rašto šv. Vilnios Akademijoje, tėvas rašėjų musikų kalbamokslų ir žodinių, gime Žemaitijoje m. 1564 ir jau vienuolikos metų budams, įstojo į Jezuitų ordeną. Metuose 1588 į kunigus įšventitas ilgainiu buvo Vilnioj sakitoju lietuviškų pamokslų akademinej šv. Jono bažnicioj. Pasimirė m. 1631. Žinomieje jo raštai šie yra: „Clavis linguae lithuaniacae, auct. Const. Szyrwid e S. S. Vilnae. 1630.“ Nėr žinoma dabar, kame tas kalbamokslis dingo. Toliaus „Dictionarium trium linguarum.“ Tai yra žodinas lenkiškai — lotiniškai — lietuviškas, kurs m. 1713 jau penktu atdveju buvo atspausstas. Ant galo eina „Punktai sakimų nuog Advento iki Gavenei“ ir „Punktai Sakimų ant Gavenes.“

Ši paskutinė knįga yra mano rąkose. Turiu pamatą mislyti, jog ji buvo atspaussta dar Szyrwidui tebygvenant, nes antras, tur buti, tos knįgos Vilnioj išdavimas m. 1644 pagal Mauryco Stankiewicz'iaus bibliografiją tur titulą „Punkty kazana Post Wielki jez ykiem litewskim przez W. X. Constantego Szyrwidą“ ir tai į 4° puslapių 239,*^o) manoji-gi knįga taip pat į 4°, bet puslapių 259, ne tur nė jokio titulo, tik tai šį paaukavimą: Deditio Uni Trinoque Domino sit sempiterna gloria qui vitam sine termino nobis donet in Patria. Amen. S. S. S. S.“ Teisybė, čia galima butu užmesti, jog titulas yra išplėstas, bet aš knįgą prieš savę turėdams ne jokiū budu negaliu to mislyti. Visoj knįgoj niekur nė vieno lapo ne truksta, kodel-gi tada turėtu tik trukti pirmutinio? Tam dar mažiaus duosime tikėjimo, kada prisiziūrėsime su kokiū stropumu knįgą aptaisita yra. Viršus šikšnis, norint jau kandzių ir paėstas ir segutes nutrukusios, bet dar aiškiai rodo stropumą, su kuriuom knįga aptaisita buvo. Taip ant vidurio viršaus stov gražei išspausstas iki pečiu paveikslas P. Jezuso Christuso, pagal-gi kraštus išspaussti šie mažesni, po keletą kartų, paveikslai su parašais, taip pat šikšnoje išspausstais: „Fides“ — paveikslas, tartum, kunįgo, turinčio komuniją ant kieliko! „Justicia“ — paveikslas šarvuoto vyro, kalaviją stačiai prieš savo veidą turinčio; „Caritas“ — tai tartum, motere su kudukiu ant rankų. Visa antra pusė viršaus yra papuošta tais trimis paveikslais po keletą kartų atmūstais. Tai-gi tada sakau, kad į knįgą žiūrėdamas, matau, kad joj pirmutinis lapas nėra išplėstas, o knįgos aptaisimų, o vel taip pat negaliu daleisti, idant duodantis knįgą į taip gražų aptaisimą jau butu jai pirmutinį lapą išplėšęs prieš aptaisimą. Tegul tada mano darodijime ne klistu — o aš mislyju, kad ne, — tai manoji knįga buvo atspaussta ankščiau 1644 m, o tai Szyrwidui tebygvenant, nes tik

apie du tuos išdavimus Maurycas Stankewicz savo bibliografijoje teminauje

Knįga yra atspaussta lotiniškomis ir gotinėmis raidėmis. Lotiniškomis raidėmis yra atspausstos Evangelijos ir lotiniški ant kraštų tekstai, gotinėmis-gi raidėmis sakimai yra atspaussti. Lapai per pus perdaliti ir greta su lietuvišku tekstu stov ir lenkiškas.

Prisiziūrėkim dabar tam, kokio statrašo laikiesi 300 metų tam atgal pirmutinis tikras žinovas mūsų kalbos, toliaus professoris Vilnios Akademijos ir podraug su tuom tikras Lietuvis.

Del to imsimė ir be jokios atmainos perrašysime pirmutinį lapą. Štai:

Unt pirmos Nedelos

Guwenioy Evangelia Matth: 4.

Anuo metu: Nuwestas buvo Jezus girion nuog Dwasios, adunt butu gunditas nuog welino. A kad išpasnikawo kiaturias dešintis dienu, ir kiaturias dešintis nakėiu, potam alko. Ir prieis gunditoias tare iam. Jey Sunus Diewo essi, liepk adunt akmenes tiey duonu stotus. A ijsay atsakidamas tare. Parašita ira: Ne pačiu duonu giwas esti žmogus, bet wisokiu žodziu, kursay iszeyt izgi nasru Diewo. Tad ieme ij welinas ing szwyntu miestu, ir pastate ij unt wirszaus bažnicios, ir tare jam: Jey Sunus Diewo essi, nuleyskis žemin. Nes parašita ira, jog Angelamus sawo isakie ape tawi, ir runkosa nešios tawi, adunt niekad ne pažeystumey prieg akmeni koios sawo.

Tare jam Jezus: Wel parašita ira: Ne gundik wieszpaties Diewo tawo. Wel ieme ij welinas unt kalno aukszto labay: ir parode iam wisas karalistas swieto, ir garbu io, ir tare iam. Tay wis tawi duosiu, iey puolys pasikloniosi mañ. Tad tare iam Jezus: Eyk sietone szalin. Nes parašita ira: Wieszpati Diewu tawo garbinsi, ir iam pačiam tarnausi. Tad apleyde ij welinas, a šitay Angelay prieio ir tarnawo iam.

Tai-gi iš pridurto čė straipsnio matome, jog Szyrwidąs:

1° pasigauna lotiniškų raidzių;

2° pasigauna raidzių w. ir l;

3° dvibalses rašo šėip: ay, ey, oy, uy;

4° pasigauna raidzių š, č, kurių nera lenkiškame tekste, greta stoviniame.

Toks tai yra Szyrvido statrašas, atsižiurint labjausiai ant raidzių pasigaunamųjų, o ne ant anų sutakinimo. Koki-gi jo buwo liktine? Toki, jog nuog Szyrvido iki Wolonczewskiui, tai yra laike maž-daug pustrėčio šimto metų, kada pagal Stankiewicziaus bibliografiją visoj Lietuvoj išėjo suviršum tukstantis įvairių knįgų, tas statrašas išstovėjo su labai mažoms atmainoms. Taip Wolonczewskis savo „Žemajtių Wiskupisteja“:

1° pasigauna lotiniškų raidzių;

2° pasigauna raidzių w. ir l;

3° dvibalses rašo šėip: aj, ej, oj, uj;

4° vietoj š, č, rašo sz, cz.

Mano nuomoniū, jegut apie atmainą trečiame punkte, kaip ir apie tą, jog nekurie rašėjai, kaip Juozapas Żelwowiec, pasigauna vietoj uo — ú, — galima pasakyti, jog tas ant gero išėjo, tai apie atmainą ketvirtame punkte, rodos, tą pat ne butu galima pasakyti; vienok, nes jau tos raides — sz, cz — senėi į mūsų svietiškas ir maldų knįgas yra iverstos ir nes nekuriuose žodziuose anų, o ypačėi sz, ir pats Szyrwidąs pasigauna — tada ir mes galime jas už savasias palaikiti.

Koks-gi dabar yra mūsų statrašas? Štai Schleicherio pasiturėdami:

1° išmetėme nuo senoves naudojamas raides w ir l;

*) Žiūrėk „Kraj, už m. 1889 № 30.

2° dvibalsis iš vokiško rašome šaip: ai, ei, oi, ui;
3° pasigauname tankiai raidės y.

Jus visų, kuriems maloni yra mūsų praeitinė, klausiu. kuom-gi tai nusidėjo mūsų senoviškos raidės w ir l ir mūsų dvibalsis aj, ej, oj, uj, jog jus jas išmetėte? Laikė šimtmečių, kada tukstantis visokių musiškių knygų išėjo, jos buvo geros — o dabar tapo paniekėtos. Ar-gi tai tiktai delto, idant paroditi, jog dvasiškai mes nuo šios dienos pradėdame gyvėti? Tas-gi neteisybė! Tą tukstantis mūsų raštų rodo.

Jog Schleicheris dėl savo lietuviško kalbamokslu vokiškai rašito naujas sav raides, vokiečiams labjaus suprantamas, įvede, jog jis del e ir i keletą atmainų įvede — drįstame pasakiti, kad, iki galui einant, keletą atmainų buvo galima teip pat del o ir u įvesti — tai, sakau, to mes jam už blogą ne turime — to jam reikėjo del jo moksliskų tyrinėjimų, kame visokie išmis-lai yra daleidžiami; bet, jog mes teip lengvei ir pigei savo statrašo, šimtmečius išstovėjusio, atsisakėme — tai jau visiškai kitiškas daigtas.

Tai-gi „Varpo“ ir kitų muso laikraščių rėdystes malonei prašau perkratyti sine ira et cum studio mano žodžius ir, jagut mano teisybė, tai sugražyti mums mūsų (didžiosios Lietuvos) tėvinainišką statrašą, o tai

1° pasigauti vel raidžių w ir l;

2° dvibalsis rašiti šaip; aj, ej, oj, uj;

3° išmesti raidę y, kaipo nereikalingą ir klaidų priežastį. Tą raidę jos šendieniniame pažimijime nebuvo ne Szyrwido ne kitų rašėjų vartojama, baigiant ant Wolonczewskio Žemaiczių Wiskupistes ir Sziauleniszkie Senelio.

P. Ginbutts.

Privatiška ir draugijine ukes or-ganizacija.

I.

Trumpa apžvalga istorijos rašliavos apie šitą dalyką.

Istoriją rašliavos apie šitą dalyką galėtume pradėti išguldyti nuo filozofų senovės grekų ir rymėnų, tarp kurių buvo tokie, kurie nors specialiskai neužiėmė ekonomiskais klausymais, vienok paliko mums daug gilių mislių, kaip antai Pliatonas — protėvis siandykščio socializmo. Bet aš pradėsiu tik nuo to laiko, kada iš ekonomiskų žinių pasidarė, susidėjo teorija (mokslas), kada pasidarė net ekonomistų „mokslinyčia“, kuri davė mokslui apie draugijinę ukę varda „politiška ekonomija“, kuris liko ir iki šiam laikui. Kalbu apie fiziokratas ir jų teorija.

XVIII. amž. gamtos mokslai labai išsilavino ir davė žmonėms daug naujų žinių; tie mokslai parodė žmonėms, kad visas sutverimas surėdytas ir rėdosi neatmainomais gamtos įstatais ir kad todėli žmogus gali turėti naudą iš gamtos spēkų, pagerinti savo buvį ir padauginti laimę, tiktai elgdamasis pagal tuos gamtos įstatus. Šita pažiūra, suvis teisinga apie fizišką sutverimą, galvočiai XVIII. amž. paskui pernešė ir ant sociališko (draugijinio) gyvenimo: jie mislyjo, kad ir socialiskame gyvenime viešpatuoja tokie-pat neatmainomi, absoliutiški gamtos įstatai, kaip ir fiziškam sviete. Racionališka filozofija mokino,

kad žmogaus prigimtis, kaip ir visas sutverimas, nesimaino, visumet vienokia ir kad todėli jos susinešimai su šitais žmonėmis ir sutverimais nesimaino ir nepriguli nuo laiko ir vietos; žo-džiu kalbant ir draugijiniame gyvenime viešpa-tauja absoliutiškas gamtos parėdkas. Jaigu žmo-gus savo darbuose nesielgia pagal tą absoliu-tišką parėdką, tai jis tik užsitraukia ant savęs nelaimės ir kančias. Mokslo uždava — tai at-rasti ir išaiškinti tą gamtos parėdką, tuos neat-mainomus įstatus. Lengva suprasti, kad tokio išmanymo žmonės negalėjo pripažinti naudingų valstijos išikišimą į ekonomiską tautos elgimasi. Anot jų valstija, kišdamasi į tautos ukišką elgi-masi, laužo gamtos parėdką ir per tai daro daug blogo; kad sutaisyti tą gamtos parėdką ir near-džiti jo, valstija turi duoti žmonėms pilną laisvę jų ekonomiskuose darbuose; žmogus, valstijos ir draugijos nekliudomas, kuriam rodys kelią ir trauks prie darbo tik savo reikalas, žinoma, jieškos tik savo naudos, bet taip darydams, jis daug gero darys ir draugijai, nes to reikalauja gamtos parėdkas. Valstijai fiziokratatai pripažino tik šias pareigas: tiesdarystė, užlaikymas vidu-rinio parėdko ir apgynimas nuo pašalinių priešų. Laisjez-faire, laisfer-passer — tai jų devizas, kuris tuomet turėjo gilę prasmę ir kurio dabar laikosi daugiausiai tie, kuriems naudinga, jaigu valstija ir draugija seka tą devizą. Ir Teisybė, išlygos politiško ir ekonomiško buvio XVIII. amž. (ypač fiziokratų tėvynėje — Francuzijoje) buvo tokios, kad liberališkos reformos buvo reikalingos. Spaudžianti valstijos ranka kišos į visas gyve-nimo dalis, lytėjos net mažmožiu ir savo aštria išdarbystos refamentacija trukdė pavaldinių darbš-tumą, o politiškas absoliutizmas ir feodališkos privilegijos darė neiškenciamu politišką buvį. Žinome gerai, kad fiziokratų mokslą apie valsti-jos nesikišimą į ekonomiską žmonių elgimasi priėmė ir Adomas Smith, pirmas sistematikas politiškos ekonomijos. Šis apie šitą dalyką kalba tą patį, ką ir anie, todėli apie jį dau-giaus nekalbėsim, pasakysim tik, kad ir tuomet Ad. Smith pripažino naudingų išikišimą valstijos į ne-kurias dalis išdirbystės, kaip antai į išdarbystę karės daigtų. Fiziokratų ir Ad. Smith'o idėjos gana greitai buvo išpyldytos.

Francuzijoje naują parėdką įvedė Didėji Revoliucija, kurios darbinikai tikėjosi igyvendinti laimę ant žemės. Individualistiskos pažiūros rodėsi tokiomis absoliutiškai — teisingomis, kad revoliucioniška valdžia išnaikino paskutines lie-kanas bendriško žemės valdymo (Įstatas 10 Se-jos m. 1793 metų). Anglijoje Elzbietos „įstatai apie mokytinius“ galutinai išbraukti 1814 m., o paskutinė mokestis ant įvežamų daigtų, kuri ilgiausiai laikėsi per įtekme stiprios tuomet an-

gliškos aristokratijos, — mokestis ant įvežamų grūdų išnaikita 1846 m. Prusijoje pradžia reformoms davė Stein'as ir Gardenberg'as; čia išdarbystos laisvė įvesta 1810 m., Austrijoje-gi paskiausiai — 1848 m. Taip tai visur buvo pripažinta lygybė visų prieš įstatus ir laisvė ekonomiško darbo. Įsiviešpatavo sistema laisvos konkurencijos, kitaip kapitališka tautiškos ukės organizacija.

Kiekviena sociališka teorija pasidaro per ištyrinėjimą, prisiziūrėjimų tikriems atsitikimams drauginio gyvenimo. Bėgis gyvenimo po Didz. Revoliucijai parodė, kad šviesios viltys, kurias turėjo jos darbininkai, yra klaidingos. Lygybė prieš įstatus ir laisvė visose gyvenimo dalyse pasirodė principais tik ant popieros, nės ekonomiška prigulmė, esanti tarp žmonių, išnaikina net politišką laisvę. Vietoje laukiamo gero buvo, pasirodė vargingas padėjimas daugumos ir turtingumas mažumos. Šitie faktai privertė mokytuosius peržiūrėti Smith'o mokslą, vėl ištirti gyvenimo atsitikimus ir išaiškinti jų priežastis. Polemika prieš sistemą laisvos konkurencijos turi trejų šaltinį. Pirmą, ji išeina tai iš teologiškos, kaip pas Ad. Müllerį, tai iš etiškos pažiūros ant ukiško gyvenimo. Anot Müllerio, žmogus privalo dirbti pirmiausiai iš meilės paties darbo, iš meilės Dievo; tai yra — šita kritikos pakraipa ukišką interesą stato ekonomiškame žmonių gyvenime jau ne ant pirmutines vietas. Kurkas svarbesnės kitos-dvi polemiskos pakraipos, einančios prieš rezultatus sistemos laisvos konkurencijos (laisvų lenktinių). Viena iš jų kritikuoja rezultatus laisvos konkurencijos atskyrose didelėse dalyse išdarbystos ir reikalauja, kad butu įvestos apginančios akcėžės t. y. mokestis ant įvežamų iš kitų valstijų daigtų, kad butu atgaivinanti taip vadinami cekai ir t. t.; prie šitos pakraipos priguli Hoffmann's, Fr. List ir kiti. Šitas pažiūras ant atskyrių klausimų galima suvesti ant principališkos pažiūros, kad naturališkas parėdkas, viešpataujantis prie laisvos konkurencijos, negeistinas, kad teisingesnis ir naudingesnis tiesos parėdkas. Trečioji pakraipa duoda labjusiai principališkus prieštaravimus prieš laisvą konkurenciją — tai mokslas socialistų, kurie davė mums geriau šią kritiką sistemos laisvos konkurencijos ir išaiškino daugelį ekonomiško atsitikimų. Šitos kritikos aš čia neišguldau delto kad ją priėmė ir realistiška mokslinycia, kurios mokslas bus paskiaus išguldytas.

Dažnai atsitinka, kad žmonės per daug nukrypsta tai į vieną, tai į kitą pusę, kitaip saktant ištyrinėdami kokį dalyką, užsiima viena mislia ir per tai ne pilnai ištiria tą dalyką, ar atsitikimą ir vienpusiai ant jo žiuri, vienpusiai jį supranta. Taip atsitiko ir su ekonomistais,

kaip tai galime matyti, sulyginę mokslą fiziokratų, Smith'o ir ypač jo ipedinių iš vienos pusės, su mokslu socialistų iš kitos.

Liutas.

(Toliaus bus.)

Mikroorganizmai.

(Tąsa).

Kalbu apie klausymą patatsiradimo mikroorganizmų: ar ne gali šitie maži gyvi daigtai atsirasti patys per savę iš numirusios organiškos arba neorganiškos materijos. Dar Grekijos filozofas Aristoteles tvirtino, kad iš sausos organiškos materijos, jai ją suvilginti, išeina gyvi daigtai. Viduriniuose-amžiuose mokslinčiai tikėjo, kad daugelis gyvų daigtų gal užgimti iš negyvos materijos; taip mislyjo, kad angys, žalčiai kurmiai atsiranda iš žemės; iš dumblo — varlės ir nekurius žuvis; iš mėsos — kirmėlės; kirmelės žmogaus žarnose iš sugedusių syvų ir tt.. Viduriniuose amžiuose buvo net sustatyti receptai, pagal kuriuos galima buvo sutverti gyvą daigtą, o Paracelsas sustatė receptą dėl sutvėrimo homunculus'o, (žmogučio).

Bet jau septynioliktame amžiuje atsiranda priešiniai šitų nuomonių. Taip daktaras Francisko Redi metuose 1668 eksperimentu darode, kad kirmelės mėsosje atsiranda iš musių kiaušinių, o ne iš pačios mėsos. Eksperimentas Redi buvo visai prastas: kada jis šmotą šviežios mėsos padėjo po stiklu, mėsa po nekuriam laikui pradėjo smirdėti, bet kirmelių joje neatsirado; antrasyk Redi mėsos šmotą uždengi labai tankia gaža; kada mėsa pradėjo puti, musės pradėjo apie gazą purpti; ant gazos lengvu buvo patėmyti kiaušinukus, iš kurių po neilgam iširito ir kirmėlaitės. Bet štai Levenhukas (17. amžiuje) laše pastovėjusio bačkoj vandens atranda tuktančius mažų sutvėrimų; tai patvirtino ir kiti; kyla klausimas, iš kur, kaip atsirado šitie sutvėrimai? praščiausias atsakymas, kuris galėjo atsirasti žmogaus galvoje, kad šitie prasti sutvėrimai prastai ir atsirado: kad jie užgimė iš tos negyvos organiškos materijos, kuri buvo vandens laše. 1748 metuose atsiranda teorija organiško mollekulų Buffon'o; Buffon taikėsi parodyti, kaip iš prastesnių sąjungų, į kurias išsiskirsto puvant organiška materija, gali pasidaryti gyvi daigtai.

Mikroorganizmai — naudingi sutvėrimai. Pažiūrėkime, kaip boba kėpa pyragus; iš miltus ji pila vandens, dėda mielių ir užmaiso; paskui geldą su tešla padeda kur-nors šiltoje vietoje ir gerai užkloja: laukia, koliaik tešla neišsikels: išsikelus tešlai, dirba bandas ir šauna į pėčių; ten pyragai dar labjaus išsikelia ir iškepa; iškepusius pyragus, žinomas daigtas, suvalgo ir po viskam. Kaip tai viskas prastai, bet jai įsigilinti į šitą dalyką, išaiškinti sau, dėlko taip viskas darosi, tai pasirodys, kad tai suvis neprastas daigtas. Taip, ar daugelis žino, kas tai per daigtas tos mielės? dėlko tai nuo jų pyragai keliasi? Nors pyragus žmonės seniai ir labai jau seniai kėpa, bet tai darė apciupa, empyriškai, nesuprasdami, dėlko taip darosi. Viskas išsiaiškino tik šitame šymtetyje, kada Kanjar - de - le - Tur'as metuose 1836 atidengė, kad mielės tai gyvi daigtai (grybeliai, apie kuriuos kalbėjau), o Pasteur'as neužilgo išaiškino, kaip mieliniai grybeliai gyvena. Dabar jau ne sunku visų pyragų kepimą sau išaiškinti. Mieliniai grybeliai, maitindamiesi ir veisdamiesi, išskiria cukrų į dvį dalį: į spiritų ir anglerukštį. Bet tešloj pyragų cukraus nės, o tik krakmolos; užtai-gi grybeliai iš pradzių išdirba fermentą, kuris paverčia dalį krakmolo į cukrų (fermentą gali sulygti su seilėmis, kurios taip pat paverčia krakmolą į cukrų). Iš-

skirta anglerukštė, kaip duja, ir kelia tešlą. Boba padeda geldą šiltoj vietoj dėlto, kad grybeliai, juom silčiaus, juom geriaus veisiasi, o uždengia dėlto, kad orui nelengviaus dasigaunant, arba, geriaus sakant, rugšdariusi susimąžinus, grybeliai daugiaus paverčia cukraus į anglerugštį ir spiritų; ir taip daugiaus grybelių, daugiaus anglerukšties, mažiaus rukšdario, daugiaus anglerukšties, užtai-gi tešla pastatyta šiltoj vietoj ir gerai pridengta teip gerai ir keliasi. Įsauta į pečių tešla da keliasi, dėlko? dėlto, kad grybeliai veisiasi ir išdirba anglerukštį patoliaik, pakoliaik temperatūra netampa peraugšta, ne nugaluoja jų, o tai vis-gi tesiasi kelias minutes, ypač viduryje bandos; iš dalies anglerukštis plėtojasi nuo šilumos, kaip dujos ir kiti daigtai, ir kelia tokiu būdu tešlą. Kada temperatūra viduryje tešlos esti per didelė, grybeliai galą gauna, pats kelimasis beveik pasibaigia ir pyragas jau tik kepa. Spiritas, kurs turėtu buti pyrage, visas išgaruoja, užtai-gi mes jo pyrage ir nesuvuodžiam. Jai pyragai nesikelia, tai mielės, sako, ēsą niekai, kitai sakant, grybeliai mažai gyvingi, arba suvis negyvi: jie nesiveisia arba iš lėto veisiasi ir tokiu būdu neišdirba, arba mažai išdirba anglerukšties. Ir taip — mes valgome purus pyragus aciū mikroorganizmams; bet ne tik pyragą mes valgome, mes valgome ir pačius mikroorganizmus: kiekviename pyrago kasnėlyje mes praryjame milijonus iškeptų grybelių. Kokia tai didelė eksploatacija! Ar gali da augti naudingesni sutvėrimai? Tą patį beveik gali pasakyti ir apie pagaminimą rukščios duonos. Taippat kelia tešlą anglerukštis, kurią išdirba tie patys mieliniai grybeliai. Bet ant kaimų mielių į juodos duonos tešlą nededa, iš kur grybeliai imasi? Ore pilna miltinių grybelių; iš oro jie krinta žemyn; užtai-gi jų yra ir miltuose, kuriuos beria į duonkubilį, ir vandenyje, kuriuom užmaišo, ir ore, kurs duonkubilį apsupa. Užtai-gi į tešlą šaip ar taip grybelių patenka visados gana daug, bet jų bus da daugiaus, jai įdēs mielių; dėlto tai be mielių tešla ne taip greit ir keliasi: pyragai išsikelia per kokias 4 — 6 valandas, o juoda duona per kokią 12 valandų. Miestuose ir į juodos duonos tešlą deda mielių... Bet da ne viskas. Juoda duona rukšti, pyragai-gi ne; dėlko tai? Rugščioj duonoj yra rugštis, taip vadinama pieninė rugštis; ją išdirba ne mieliniai grybeliai, o bakterijos, vadinamos bacterium lacticum: jos tai cukrų paverčia į pieninę rugštį. Šitų bakterijų sėklų taippat pilnų ore, bet kad jos greičiaus galėtu veistis, deda į tešlą truputį senos tešlos, kurioje esti baisybės tokių bakterijų. Nuo jų vis mažai duona keliasi. Ir taip — valgdami rugščią duoną, mes naudojame darbą dviejų mikroorganizmų: mielinų grybelių ir bakterijų.

Kas matė, arba bent turi šioki toki supratimą kaip dirba alų ir spiritų, tas dabar ne abejos, kad šituos gėrymus mes turime taippat aciū mikroorganizmams. Pažiūrėkime, kaip dirba alų. Miežių grūdus daigo; paskui juos džiovina, mala; miltus atskiedžia vandeniu; į skystimą deda apynių ir virina; potam deda mielių ir supilsto į indus su nedidelėmis iš viršaus skylėmis; iš indų, po neilgam, pradeda veržtis putas; už kelių dienų esti alus. Cia miežius daigina dėlto, kad juose, dygstant, atsiranda fermentas — diastozas, kursai paverčia visą krakmolą į cukrų; apynius dėlto, kad nuo jų alus tampa cystaltesnis ir skanesnis; mielės, kurias ant pats galo deda, išskiria cukrų į anglerukštį ir spiritų; maža skylė inde dėlto, kad kuonuomažiausiai oro dasigautu; putas, kurios veržiasi iš indo, tai anglerukšte su baisybėmis privysusių mielinų grybelių. Spirito aluje esti nuo 2% iki 8%. (Toliaus bus.)

Tėvyniški varpai.

Garlaivystė ant Nemuno. Nemuno išdykimas. Ka rodo statistika Vilniaus rėdybos. Apie Šiaulių gimnaziją. Užminimas apie valščioniską žemės banką.

Kas nepervažavo Nemunu nuo Kauno iki Jurbargui vasaros laike, tas daug širdies smagumų yra neišpažinęs. O labai lengva ir pigu tą kelionę atlikti, nes garlaivystė ant Nemuno gerai gyvuoja. Pradžia tos garlaivystės siekia 1856 m. Tada gr. R. Tyzenhauz įtaisė dų garlaivių: Keistutį ir Nerį, kuriuodų vaikštinėjo nuo Kauno iki Tilžei. M. 1880 p. Siemaško (dvarponis nuo Nevėžio) įtaisė Birutę, o Frumkin (iš Kauno) įsitaisė tuoj Kurjerį. Tuodų garlaivių vaikščiojo nuo Kauno iki Prusų rubežiui. Mirus Tyzenhauz'ui, jo garlaiviai pateko vokiečiams, kurie dėl konkurencijos pasikvietė vieną prusiską garlaivį. Svečias niekieno nepasiklausęs pradėjo lenktynes Rusijos pusėje. Komunikacijos urėdas Kaune pareikalavo nuo svečio įsieteikti sau koncesiją. Tas dalykas nepatiko svečiui ir jis pasiskundė savo valdžioms. Neužilgo vokiškuose laikraščiuose pasirodė ministerio užrubežinių dalykų uždraudimas svetimiems garlaiviams plaukyti Prusų vandenise. Rusijos valdžia taip gi atsakė uždraudimu plaukyti svetimiems garlaiviams (dėl komunikacijos žmonių) Rusijos upėse. Nuo to laiko Keistutis ir Neris galėjo siekti nuo Kauno tik iki rubežiui ir tiesus susinesimas Kauno su Tilže tapo perkirstu. Paskiaus pasirodė Neuvarp (Abramson'o), bet tas neilgai laukęs persikėlė ant Neperio (Dniepro). Siemaškos įtaisyti da keli maži garlaivėliai (Rusačka, Strzačka, Druskieniki), kurie vaikštinėjo Nemunu šiapus ir anapus Kauno, o taip-gi viens iš jų ir Nevėžiu. (Nevėžį atlanke ir Neris nekurį laiką).

Toliaus, O'Brien de Lassy 1885 m. pirkto Rygoje garlaivį v. Marija Antuaneta ir paleido ant Nemuno tarp Gardeno ir Druskinų, o paskiaus ir iki Kaunui. Taspat O'Brien de Lassy įtaisė da garlaivį v. O'Connel. Galutinai ir Marija Antuaneta ir O'Connel persikėlė į kitą pusę Kauno ir vaikštinėjo Nemunu žemyn ir atgal iki Kaunui.

Kaip privysu taip daug garlaivių, nebuvo jokio rėdo ir sutikimo tarp jų, iš priežasties didelės konkurencijos, nes neužteko ką važioti.

Buvis pačių garlaivių pradėjo trėsti. Kas žin, kas butu buvę, jaigu nebutu sumažinę skaitliaus garlaivių ir nebutu sudarę tarp jų sandoros.

Garlaivius nuo O'Brien de Lassy nupirko pp. A. Zan (iš Panemunės) ir dras. Svida (iš Vilniaus). Nupirkę, kontrabandiškus vardus permainė į vietinius (už tai pp. Z. ir S. dėkui): iš Marijos Antuanetos išėjo Perkunas ir skreidžia nuo Kauno iki rubežiui, o iš O'Con-

nel pasidarė Dievaitis ir plukinėja tarp Gardeno ir Mostų.

Nėris, nupirktas Siemaškos nuo pirmesniojo valdytojaus ir nusiustas į Prusus ant pataisymo, liko užrubežyje. Siemaško išbėgo šimet į užrubežį, o jo Birutą pereitą mėnesį nupirko ant licitacijos p. Gotkiewicz.

Dabar nuo Kauno iki rubežiui vaikstinėja didžiausioje sandoroje (Kas žin, ar ant ilgo?) šie garlaiviai: Perkunas, Biruta, Kurjeris (visi su administracija iš vietinių gyventojų) ir Keistutis (su administracija vokiška).

Iš pavasario, kol vanduo stovi augštai, ir garlaiviams lengva; vienok vasaros laike Nemunas parodo tiek šunybių, kad kartais garlaivis mankosi kelias valandas ant daigto, išikirtęs į smilčių sudumą. Nemuno lovyš labai veidmainingas: čia šimet giluma, o kitamet ant tos vietos sala su žiliuojančiais karklais, arba — vietą sudamos užima sietuva. Tik kraštu Kauno rėdybos yra per 12 sudumų, kenkenčių garlaivystei, ypač kad jos neprisilaiko tospat vietos, tik tolydžio maino krypimas upės lovio. O tai šiose vietose: Jurbarge, Eleonarave, Skirstnemunėje, Veluonoje, Panemunyje, Zapiškyje, Karnave Raudondvaryje, Petrušiuuose, Veršviuose, Kaune, Sancuose.

Atmenant, kad Nemunui priguli gan pavartauna vieta kumunikacijoje, rodosi, seniai priderėjo pasirūpiti, kam reikia, apie sutaisymą Nemuno dugno. Sneka jau apie tai ir rašo nuo seniai, tik gaila, kad besnekant, ir nieko nedarant, Nemunas vis labjaus dyksta.

Palaukkite vieną mažumėlį, o parodysiu labai išdykusį prilygimą skaitlinių.

Iš statistikos Vilniaus rėdybos matome: visų gyventojų rėdyboje yra 1,297,615, (vyrų 643,487, moterų 654,128); tame skaitliuje, pagal tikėjimą yra: 709,762 katalikai ir 359,869 stačiatikiai. Dvasiškujų katalikų iš viso 306 (sykiu su zokonikais ir klierikais), o stačiatikių 2,119. Tokiu budu ant vieno kunigo išpuola 2,319, o ant vieno popo 169 avelės. Arba popas ganydamas avelės, turi 13 kartų darbo mažiaus už kunigą. Tokia nelygybė prilygymo puola tuojaus į akis. Jaigu kunigai ir popai vienokiai trūstųsi apie savo avinyčia ir turētu vienokia įtekinę, tai kiekvienas stačiatikis butu 13 kartų apšviestesis doroje už kataliką, 13 kartų tankiaus atsivaduoti nuo kalinio už nedorus pasielgimus. Vienek taip nėra. Ant sios Vilniaus ašarų pakalnės stačiatikis, prilygstant prie kataliko, mažiu mažiausiai 13 kartų greičiaus užsitarnauja ant kalinio. O jaigu ne kiekvienas stačiatikis prasikaltęs patenka į kalinį, tai ne dėlto, kad administracija „užsikrėtusi europizmu“ butu ne-

teisinga, tik dėlto, kad kalinys matomai neprintinka turinėiam tiek dauggananėjų jo dušią. Jau tik, sakau, bepigu stačiatikiams Lietuvoje: ir žemės visas gerybes kiša jiems čia valdžios ir da duoda tokią garantiją buti išganytu po smert. Na, o „Sviet“ taip rugoja ant vargingos dalies stačiatikių, tarp katalikų. Kur čia teisybė?

Šiaulių gimnazijos budžete už pereitus metus buvo 41,450 rbl., o tame skaitliuje 14,667 įrašų. Stipendijos 5. Knigyne 3,000 tomų; prietam fizikos gabinetas. Iš 26 asabų, prigulinėjų prie gimnazijos rėdo, buvo tik vienai vienas katalikas kunigas profektas(!). Čia taip-gi nabagai stačiatikiai prispausti katalikų!? Mokytinių skaitlius siekė iki 370. (68% katal.). Metams einant apleido gimnaziją 51, o įstojo 27; išvartytu nebuvo.

Varš. Dnievnik rašo, kad turtų ministeris, atisaukdamas 30 Balandžio š. m., praneša apie įsteigimą skyrių valščioniško žemės banko lenkų pusėje. Vienas skyrius bus Lumžoje dėl Lumžos ir Suvalkų rėd.

Jauni Lietuvos mokslinčiai! pasirūpinkite suteikti „Ukinikui“ straipsnį, paaškinantį mus žmonelėms, kas tai yra tas bankas, kokia iš jo nauda ir koku budu galima jį dasiekti

Q. D. ir K.

Iš visur.

Vargdieniu rumas. — Mokslynas. — Mokslageidingi valščionys iš „Kozacki“ Sara. rėd.

Niekad dar tiek pasaulės gyventojai ne ruošės apie pagerinimą buvio nuskrustų draugijiskų luomų, kaip antai mūsų laikuose — paskutiniuose metuose ir kuolabiausiai pragarso padorus žmogmeiliškas darbas, kurs pavyzdyje gražio rumo išaugo sulandoje Londono plikatų — neturčiausių vargdienių, pylkertėje Ost-End.

Anglikonų rašytojas Walter Besant's pasklydusiausioje savo apysakoje „All Sorts and Conditions of Men“ išparodė vargingą padėjimą daugių Ost-Endiškių ir nurodė daug takų, kuriais einant, galima prašviesti tamsuomenę. Londono vargdieniai užbaigė darbą įiško atilsio kymiuose girtuklystės, Besant's apypasakodamas įkalbinėjo uždėti rumą dėl žmonių-vargšų, idant čia jie rastų sav padoresnį patrukį; pagal jo žodžiu „rumas tur buti didelis ir susidedas iš salonų-gričių, įvairias paskeidas pailsio galinėjų žmoniems suteikti; viens tur buti paskirts dėl koncertų, ir reikia pastatyti argonus; antras patalpjis teatrą su primanoma skaina-vaizva; trečias bus dėl šoksenos; kiti taps paskirti dėl pamokslų ir deklamacijų ir t. t.“ Gera širdis Besant'o geidė gaivalingu spinduliu papuošti dują ir vargą neturčiausios kertės kuodidžiausios pylės mūsų žemes.

Ir geismas rašytojaus nesiliko tuščiu ir apgaulingu užgeidalu, bet jis išdygo į buomenį. Rumą, gimdytą tikt ant popieros, išvydo Londons sukrautą iš akmens. Lord majors tuojaus stojosi galva sąryšio, kurs užsiēmė metleva. Rinkleva labai pavyko... 1882 m. Besant's

parasė apysaką, o jau keturiems metams praslincus kunjgaikštis Walijos padėjo keitinį akmenį po trobikio. Dar metams praslincus karalienė Didžios Britanijos ir cecorienė Indijos pati atidarė didį rumą dėl žmonių vargšų „Queens Hall“... Buvo ši gan iškilminga diena dėl Ost-Endo, kurs it retai tegaudavo matyti savo paleipėją. Prie to dar niekuomet nematyta, čia buvo tiek švitraujančių vežimų-ekvipažų. Visas West-End persikelė anądien į Ost-Endą. Karalienė taip buvo įlinksmėjusi nuo įspaudų žūrėtuvo, jogiai baigusi ceremonijos atidarymo pareikalavo nuo lordo Chamberlain'o kardo, einant įpedin senam įpročiui iškelti ką į raitelius, — ir kas-gi kuodaugiausiai buvo ant to užsidirbęs, kaip ne Besant; bet jis buvo tikt rašytoju!.. ir į raitelius įkliuvo perdavikas, vadovas vienos gildijos City, kuri ant budavosenos užmanyto trobikio paskyrė ir davė 200,000 svarų sterlingų.

Rumas paprastai vadinasi rumu dėl žmonių. Čia yra suteiktas didis įvairumas. Užvesti čia pradinio mokslo kursai, labjausei amatų — o dėl moteriškių kursas virsenos valgių ir užsiimsenos kitais naminiais žygiais. Įėjimas į knygyną ir skaitomąjį visai be apmokėsni; įėjimas ant koncerto labai pigus. Ne išnesti taipogi ir šokimai. Bet čia užvesta smarki ir akyva užveizda, idant užduotė rumo neprakryptų ir idant čia ne įvytų tas, prieš ką buvo pradžia rumo remta.

Labai naudingomis pasirodė parodos tokių daigtų, į kurius geistinu daigtu buvo įmasėti neturčiausią luomą, kaip antai į giedančius; darosi taipogi čionai parodos daržalių ir už gražius paveikslus gero naminio auginimo duodasi dovanos.

Yra čia ir bufetas, nės daug kas praleidžia neprasišalindamas visą popietę ir vakarą. Bet visad čia užsilaiko si paveikslingas rimtumas. Rumas dėl žmonių niekad nepavirsta į kynį karčeminių barnių. Ne lab seniai užvaizdai apsisoto ant svaro klausymo: ikišiol rumas nedėdieniomis budavo uždarytas, arba tikt 2—3 valandas atdaras. Juk nedėdienis dėl darbiniko žmogaus ir yra tikraja diena ir atilsio ir perlaidu, o jaigu uždarytas rumas „Queens Hall“, tad kur-gi jis eis? Žinomas daigtas, kad į alugerinį urvą-kiaurinę, labjusiai ir dėlto, kad Londone nedėdieniais užsidarosi ir teatrai ir muzeai, ir stobines parodos. Ir todėl liko nusprešta atidaryti duris rumo dėl skurstančiųjų žmonijos sąnarių ir nedėdieniais. Graži įtekmė rumo davėsi jau pasergėti, ir todėl vaisinasi rumai ir kitur. — Kiek yra Londono ost-endiškis rumas pagirtinas ir paveikslingas, tiek yra įpedin sektinas Danijoje po kaimus, nuo dviejų dešimtų metų, įvestas įpatingas mokslinas. Jogiai Danija pralenkia visą Europą dalyke apšvaitos, turime tam paveikslus ant kiekvieno žingsnio. Suviršu jau dvidešimt metų kaip tenai jai žinomas yra mokslavietės, apie kokias net ir nesisapnuoja mūsų pusėje. P. Julija Meyn rašte „Bulletin“, de l'union universelle des femmes“ įspraudė straipsnį, kur ji mus suvedžia į pažintį su savotišku tipu mokslyno.

Kuodaugiausiai numylėti visuomenės yra mokslynai dėl priaugancios jaunuomenės. Kaip paprasta, statosi jie kaimuose, kurie susidėda tikt iš trobikių dėl mokių tojų ir direktoriaus, ir trobikių, žinoma, dėl mokiūnių. Didesnįji užima direktorius su savo šeimyna ir po tuomi pačiu stogumi patelpa salons dėl pamokslų.

Vasarą klausytojomis yra mergikes kilstancios iš įvairių luomų draugijos. Tankiai todėl galima sutikti sodžionką su storomis ir sudirbtomis rankomis gret kitos mergikes iš labai gražios luomos, kuri, nežurint ant menko savo apdaro, pasielgimu ir dystinkeija nejuščia išreiškia savo kiltį. Žiemą ant tų pačių suolų susi-

sėda vaikiukai, ir čia vėl tas pats pasergstamas iš pažiūros ant klausytojų. Bėglums ir paimnumas yra tiek vienodas, jogiai sunku pasakyti kurs daugiau randojasi: ar gražus dailrankis ponaitis ar suaugelis sudirbrankis žvejys arba sodžionis. Tose mokslavietėse ir nieko neužduodasi perdirbti name, pasibaigus pamokslui; laike paskirtųjų valandų tur buti it viskas išaiškįta ir perprasta. Visi pamokslai stengiasi pasiekti vieno — sukelti ir sužadinti meilę dėl viso ko gražio augšto ir padorio; įpažįdina jie sugražuminais, poėzija, istorija, sociolojija ir gamtos mokslais. Išaiškinimai tęsasi 2 iki 3 valandų ant dienos; kurie rašta rašte ir skaitlyje, tiems ir šitie mokslai yra išaiškinami ir išguldomi. Mergikes mokinasi siuti, nerti ir kitų moteriškų darbų; ir gimnastika neapleista, kuriai kasdieną viena valanda atidedasi. Kas-gi nenor ant visų mokslų vaikšcioti ir klausyti, šitas gal vienus apleisti. Darbas tuose mokslynuose prasideda nuo giesmės kuriumi. Čia neapleista nei giedojimo, nei muzikos, kas įtekingai atsiliep ant charakteriaus kaip kiek vieno mokiūnio, taip ir visos draugijos. Tie mokslynai yra diena didžia šeimyna — viena gyminė susirenkancía liuosose valandose į kurių po užveizdos darbščio, mokiūto į pasištventusio didžiam žygiui — mokinimui, direktoriaus. Į tokį mokslyną kartais pagrįžta senstas jau žmogus, pametęs ant keletos dienų arba nedėlių savo kasdieninius vargus ir žutes, idant tikt praleisti kokį laiką ant suolo klausytojaus ir priminti sav tarpus laimingos jaunystės.

Pirmu uždėtoju ir įvaisintoju šitų pagirtinų mokslynų yra pastor'is Grandtvig, dainius ir historiks Danijos.

— Užtėmytinu ir įsidėtinu daigtu yra neseniai padaryta sutartis valščionių iš apygardės Kozacki Soratovos rėdybos. Vyrai susieję nusaukė ir nusprendė, jogiai, pradėdant nuo šio pavasario, nė vienas valščionis ne be gal atsisakytį neleisęs savo vaiko į pirmutinį mokslyną. Net ir metai parodyti, iki galima kuo ilgiausiai užstavoti vaiką; sukakus devyniems metams vaikas jau tur buti atiduotas į mokslyną, pakol jis čia ne užbaigs mokslo. Tėvai, pražengusiejie šitą nusprendį, bus nuskriaudami pamokėsniu 5 rubliu, — ir staršyna net iki trijų atvijų gal tą skriaudą atnaujinti, jaigu tėvai po pirmos nesiskubėtų atiduoti vaiką į užveizdą mokslyno vyresnybės. Kad daugiau rastumis tokių valščių ir valščionų!... labjusiai jie reikalingi Lietuvoje, jai ten tikta galima butu turėti lietuviškas mokiūtuves atsakančias reikalams gyventojų.

Dagis.

Korespondencijos.

Iš Mintaujios. Ši miestą Lietuvos žmonės jau senėi ir gerai pažįsta. Jį vadina Mintauja, kaip-kur Nitauja, vietomis-gi paliekti jam tiesiog latvišką jo vardą — Jelgava. Kita-kart, kada nuo Kalkunų lygi Radviliškiui nebuvo dar geležinkelio, čion arba dar dažniau Rygon lietuviūnikai veždavę parduoti Kuršo pirkejams savo javus. Musų javų latviai, žinoma, dėl savęs nereikalavdavo: supirkę, jie leisdavo tuos javus toliau, ing svetimas šalis, jurėmis per Liepoją arba Rygą. Dabar Kauno valdybos žmonės parduoda javus daugiausia savo krašte, iš-kur geležinkeliais ar Nemunu veža pirkliai į vakarus į kitas, tolymesnes šalis, kurios dėl kokios-nors priežasties išsilgsta mūsų duonos; čionai-gi Min-

taujon, atsiveža dabar tiktai liekanas, vieną-kitą purą, idant pardavę galėtu tuojau nusipirkti, kas šeimynkui butinai reikalinga.

Nors, sulyginant su kitais metais, dabar, kaip sakiau, retai čia atsilanko mūsų sodiečiai (kaimiečiai), vienok vis-gi yra šitam mieste nemaža žmonių, kuriuos šelpia mūsų kraštas. Dar priemiesty, toje pusėj miesto, į kurią suveina keliai iš Žeimio, Joniškio ir Žagarės, matai viešbučius su pakabomis ties durimis, arba ant durų, kur raudasi ir lietuviški parašai, nors neišpasakytai suklaipyti. Tuojau gali suprasti, kad ten atsilanko lietuviai ir, kad ten yra žmonės, kurie laukia mūsų žmogaus. Taigi, tuose viešbučiuose sustoja lietuvinikai, čionai gali jie susikalbėt ir savaip, čia-pat ir parduoda, tankiai negaudami pasiekt nė miesto, tuos kelis purus ar siekelius javų, sėmenų, arba vieną-kitą akmenį linų, kuriuos, pritrukę skatiko, vežesi per penkias, šešias ir daugiau mylių. Įvažiuavęs į miestą, vėl matai lietuviškus parašus, vėl jautiesi smagiau, tik tie parašai, sakau, taip nežmoniškai ir bjauriai sudarkyti, kad, norėdams juos perskaityti ir suprasti, kartais gerai, labai gerai turi išžiūrėti, akis pastatęs. Bet apėjęs tuos butus su lietuviškais parašais, tuojau ir vėl turi nusiminti: parašais aprūpiti tiktai viešbučiai, pažmoniai, tarytum lietuviui reikia čionai žinoti tiktai, kur gerai gali jis atsigerti ir pasilinksmjt, padaręs tokią didelę kelionę. Niekur kitur neberasi ant pakabos lietuviško žodžio, nors yra ir daugiau vietų, kur turėtu užėiti ir, žinoma, užėina atvažiuavęs mūsų žmogus.

Bet nevien kieman čionai sukeliauja lietuviai. Yra nemaža ir tokių, kurie, apsigyvenę, randa čia kitą tėviškę. Kaip daug yra tokių žmonių, galite numanyti iš to, jog katalikų bažnyčioje jau pernai turėjo įvesti čionai, tarp kitų, ir lietuviškus pamokslus. Kunigai sako, kad didumas katalikų susirinkimo susidedas čia iš lietuvinikų. Tokiu būdu galima butu mūsų giminės čionai skaityti daugiau, nekaip tukstantį, gal apie dvyliką šimtų žmonių, nės iš viso katalikų Mintaujoje esą pusantro tukstančio su viršum. Prie kalvinistų bažnyčios čionai priguli tiktai nedidelis skaitlius vokiečių — aristokratų, mūsų-gi evangelikų, kaip savę vadina Lietuvos kalvinistai, čionai, turbut, suvis nėra, išskyrus keletą mokytinių, apie kuriuos bus dar žemiaus kalba.

Klausite, ką veikia čionai lietuviai ir ko jie čion smelkiasi? Atsakymas gali buti tiktai vienas: nerasdami ar nemokėdami rasti savo krašte duonos, keliauja juk mūsų žmonės, kur pakliuva, ir jieško maisto arba lengvesnio gyvenimo vieni toli, net už jurių, kiti-gi, katriems truksta drąsos ar ištekliaus kelionei, atvyksta ir Kuršan, o Kurše randa ir Mintaują. Bet, norint aiškiai suprasti, kodėl taip daug Lietuvių apsigyvenę Min-

taujoje, reikia žinoti, kad mūsų miestas guli prie didelio kelio, kuriuo važiuojama į sostapilį šio krašto — į turtingą Rygą, taip išgarbįtą mūsų dainose. Daugelis duonos jieskočių, pasikėlusių važiuoti Kuršan, užsiliekti čionai, neprivažiavę paties sostapilio, tarytum dar neišdrįsdami keliauti toliau, kur viskas netaip gerai žinoma, kaip Mintaujoj, kurią ant galo kiti vadina jau Rygos priemiesčiu.

Vietiniai gyventojai, latviai žinomi, kaipo kruopštus ir darbštus žmonės, todėl ir lietuvinikai, norėdami užsikariauti tarp jų siokią-tokią buseną, turi pildyt sunkų Dievo prisakymą, turi, liedami prakaitą, pelnytis kąsnį duonos. — Mūsų dievobaimingi žmonės, žinoma, ir čionai pildo tą prisakymą, kiek-tik įmanydami. Vyrai sergti vokiečių namus, tai — sargai ir taip tarnai, važioja vokiečius, tai — vežliai; prie kiekvieno darbo, kurį gali atlikti niekur ir nieko nesimokęs žmogus, rasi ir lietuviniką, yra tai samdinikai, dieninikai. — Jaigu apie turtingumą tų žmonių galima butu spręsti pagal jų drabužį ir išrodą, tai reikėtu pasakyti, kad jie turbut abejutiškai gyvena: šventą dieną, susieję bažnyčioj pasigiedot ar paklausyt pamokslo, jie išrodo, kaip paprasti Lietuvos miestiečiai, tik šiek-tiek švariau apsitaisę. Bet arčiau prisžiūrėjęs tokiam žmogui ir išskaitęs iš jo veido kasdieninį jo gyvenimą, tuojau suprasi, kad jisai priguli prie didelio skaičiaus vargo žmonių. Kitaip nė negali buti. Juk tiems žmonėms tenka čionai tiktai sunkiausi darbai, lengvesnį-gi ir pelningesnį darbą visada laiko užčiaupę patys latviai, kurie kur-kas buklesni ir apskresni už mūsų žmogų. Lietuviui pasiliekti toks tiktai pelnas, prie katro noringai prileidžia jį latvys, jieskodamas arba jau suradęs dėl savęs ką geresnį. — Prie tos geresnės duonos, dėl kurios paliekti čionai latviai vieną-kitą mums vietelę, reikia priskaityti, žinoma ir tuos turtus, tąs dubas, kurios vis dažniau išslysta iš mūsų rankų ir tenka Lietuvoje latviams. — Tokiu būdu galima sakyti, kad atsikraustymas lietuvių į Kuršą ir vėl latvių į Lietuvą nurodo tiktai labai graudulingą mūsų, lietuvių padėjimą: mės juo tolyn, juo menkyn ir silpnyn einame, visa, kas mieliausia ir brangiausia, — savo žemę paliekame atėjūnams — latviams, kurie užtat duoda mums Kurše tiktai sergėti, važioti vokiečius ir jiems tarnauti. —

Pasitikejęs, kad už tą išklydimą iš vėžės, kurios turėjau laikytis, rašydamas apie Mintaują, dovanos man skaitytojais laikraščio, traukiu savo laiską toliau. Su vyrais, o kartais ir vienos, į mūsų miestą, žinoma, atkeliauja ir moters su mergaitėmis. Todėl apsigyvenę čionai lietuviai turi, kaip matote, ir žmonas, yra tokiu būdu tikri žmonės, gali gyventi šeimynomis. — Mergaitės,

kurių ėionai taip-gi nemaža yra, tarnauja pas lenkus, vokiečius ir pas pačius latvius. Jos visos, kaip ir vyrai, išmoksta greit latviškai kalbėti, o su ta kalba ėionai lengva susižinoti, nės gangreit visa vietinė „ponija“ supranta latviškai. Musų mergaitės, kurios ėion atkeliauja, moka dažniausiai šiek-tiek ir lenkiškai, užtaigi labai jieškomos buna pas gudus ir lenkus. Geriausios miesto virėjos yra tai lietuvaitės.

Geriau gyvenančių tarp lietuvių gangreit nėra. Apie mažą skaitlių „išrinktųjų“, kurie dirba kromuose, kaip pagelbininkai pačių pardavėjų, arba raštinyčiose, į kurias įsigriebė, mokėdami gudiską kalbą, nēr ką kalbėti, nės tokių vaikinių ėion labai maža. — Todėl pareinu tiesiog prie jaunimo, kurio ėia daugiau, nekaip galima butu tikėtis. Žemesnėsės kliasos vietinės gimnazijos pilnos musų vaikų; jų ten kur-kas daugiau, nekaip latvių su vokiečiais. Ėion yra vaikai, suvežti iš visos Lietuvos, iš visų trijų jos valdybų. Kas žino verksmingą padėjimą musų mokytų Lietuvoje, tam bus gerai suprantama, kodėl taip grūdžiasi į Kuršo gimnazijas musų vaikai. Gana pasakyti, kad daugelio tų kliučių, dėl kurių neprijima musų vaikų į Lietuvos gimnazijas, ėionai suvis nebēr: vietos daug, kliasos dar vis nepilnos, prijima-gi ir nevisai jaunus, valdžia žiuri pirmiausia į galvą vaiko, o ne į turtą jo tėvų. Tokiu budu ėionai randa prieglaudą ir gauna mokslą daugelis tokių vaikų, kuriuos tėvai nēgalėjo atiduoti į artymesnes mokyklas. Gaila tiktai, kad musų žmonės jau perdaug jieško pigių gyvenimų dėl savo vaikų: vaikus atvežę paliekti kartais tokiose landynėse, kur ir šalta ir alkana, ir priežiūros nėra ir mokytis negalima. Išrodo kartais taip, kaip kad tėvams skatikas butu brangesnis už jo sunų. — Realinėje iškaloj' nedaug musų vaikų: musų žmonės, kaip žinoma, už nieką laiko tas mokyklas, nės iš jų neprijima paskui į dvasiškas seminarijas. Latviai geriau supranta savo ir vaikų naudą, jie plačiau žiuri ant mokslo: realinė iškala pripildyta gangreit vienu latvių.

— Dar kitą-tiek musų jaunimo mokinasi be iškalų ir ypačiose mokyklose (Privatlehranstalten). Apie tuos musų mokytinius ir mokytines, kaip ir apie visą musų jaunimą, kurs jieško šviesos Kurše (Kurzemėje) ir Vidžemėje, tikiuosi parašyti kitam laiške.

K. Ob.

— Korespondentas iš Vilniaus į lenkišką laikraštį „Kraj“, rašydamas apie tą, jog „Wilenskijs Wiestnik“ reikalauje revizijos „Vilniaus ukiško banko (Wilenskijs poziemelnys bank) šį stato klausymą:

Ką-gi priduos revizija „Wiestniko“ reikalaujama? Inkstas klausymo gul visiškai kitur,

Ar-gi tai galima kam norint už skolą banke užtraukėnėjų tikėti, jog jis ne taps bankrotu, mokėdamas gangreit 7% nuog žemės, kuri dabar pas mus retai kada duoda 5%. Jog į skolą breda žmonės jau vilties nebturintieje, tai tam ner ko stebėtis, jie taip-pat imtu ir ant 10%, kitos pagelbos nebturėdami, bet jog akcionariai aukštuose nuomuose savo prapulties ne mato, tai jau didžei dyvinas daigtas.... Geriaus butu, vietoj 8% devidendų, nueiti norint ant 5%, jėgut nenorime sulaukti nuopuolio, kuriame banko akcijos tures vėrtumą poperio dėl žvakių apvyniojimo. Juo mažiaus dvarų parsiduoda, juo sveikias yra dėl banko; tuo tarpu-gi, nerokuojant daugybės povittgensteinių dvarų, banke užstatytu, nerokuojant gangreit pusės viso krašto dvarų tenpat įklimpusių ir kurie visi m. 1894 bus išparduoti — dar ir bankas per nemier aukštais nuomais spaudžia musų žemės valdytojus“.

Jegut jau padėjimas taip yra blogas, taigi duok Dievė, kad norint ukininkai m. 1894 dvarų žemę sav supirktu ir jos į svetimtaučių rankas neišduotu!

Iš Kauno taip-pat nelinksmos eina naujėnos. Ten, taip-pat, kaip ir kitur, buvo influenza ir buk tai su savimi kn. Raczkauską paėmusi. Jegut taip, tai amžiną atilsį duok pone Dieve tam vyrui, taip daug apie mokslą musų klierikų pasidarbavusių! Toliaus, nes Kaune paėjo garsas, buk tai iš ten rēda gubernijos bus iškelta, tai gyventojai ir taip nelinksmi, dar labjaus rankas nuleido; ir dabar Kaune daugybė namų parsiduoda, norint didžei sunku yra pirkėjus atrasti. Gyventojai Kauno labjausiai nuo to laiko tapo nuliudė, kada ten tvirtynė tapo išstatyta. Nuog išstatimo šios paskutinės didžiai atsimainė slenis garsaus musų giesminiko, Adomo Mickewicz'io. Ėia poeta mėgdavo vaikšėioti savo mislyse pasinėręs ir prigimtės grožybėse jis jieškodavo dėl savo giesmių įkvėpimo. Namai, kuriuose „Adomas“ Kaune, mokytuju budamas, gyveno dar ir dabar tebėra ir prigul ponei Dobrowolskienei. Norint laikas ant jų ir atliko savo dantį — vienok tie nameliai iki šioliai visiškai užlaikė savo seną paveikslą.

Į Vilnių nesenei iš Drezdeno atėjo žinia apie pasimirimą jaunos grafienės Juzienės Tyszkewicz'ėnes. Apie tą mirimą dėlto primename, kad norint numirusioji Vilniui ir ne prigulejo, bet jos smertis į didį nuliudimą paskandino jos vyrą, taip gražei ir gerai Vilniui tarnaujantį. Juozapas gr. Tyszkewicz yra didžiu mylėtoju senoves daigtų Vilniui prigulėnėjų, o taip-pat ir žmogumi labai geros širdies, kurs ne vienam pavargusini yra savo ranką padavęs. —

Eina taip-pat garsas, buk tai Vilniuj bus is naujo perstatytas tiltas ant upės Vilijos. Miestas ir apygarda ant to reikalo duoda po 60 tukstančių rublių, is viso 120 tukstančių. Čia kalba apie tiltą Žaliaji. Žinovai abejoja, idant ant primto darbo ištektu anų 120 tukstančių. Tiltas bus is vieno akmens ir geležies arba plieno pastatytas.

Ejle.

— Knįga lenkiška, po antrašu „Balinski'o Starożytna Polska — III, p. 680;“ kuri išėjo 1846 m. rašo: „Giliginas; kuris viešpatavo Lietuvoje apsvadino Slonime (Gardeno rėdybos) 1276 m. lietuvius pagonus is Prusų, regis is Šalavijos, kurie bėgo nuo verėnėjų krikščionystę križokų. Prie tos gadynės gal prigulėti trys kaimai Slonimo pavietėj, apygardoje miestelio Zdzienciolo arba Dzięciola, kurie vadinos: — Narcevičiai, Pagiriai ir Zasiečiai. Gyventojai tų kaimų sulyg šiolei kalba lietuviškai, nors niekur aplinkui nėra kitoniškos kalbos kaip gudiska“. Butumeme labai dekingi tam, kuris mums paaikštų, ar sulyg šiolei yra ten vartojama mūsų kalba.

— Laikraštis „Przeгляд Katolicki“ 1890 m. № 9, 141; rašo: kad Amerikoje mieste Pittsburge kunigas M. buvo neatbutinai reikalingas, kaipo mokantis lietuviškai, nes ten yra daugel lietuvių.

Po Velikų išeina į Ameriką is Resiainių 300 žmonių, o is Sidlavos 50.

Resiainiuose atsirado viens prigaviks žydas, kuris samde dėl vieno dvaro Amerikoje 50 vyrų, apsiimdamas mokėti jiems ant metų po 100 rublių ir užmokėti už kelionę. Reikalavo tiktai nuo kožno po 5 rub. ant rankos. Kaip tik tokiu budu surinko 250 rublių, is akių pragaišo, apvogdamas 50 lietuvių, kurie ant rankos įdavė.

Kaip kur kunigai lietuviai Vilniaus gub. pradėjo kariauti su lietuviyste. Susikalbėję su bajorais lenkais, be noro žmonių, kalba jiems pamokslus lenkiškai, palikdami tik, kur nekur, lietuviškus rožančius. Lietuviškoji kalba turbūt bažnyčioje nėra apkenčiama.*)

Nieks gal ant svieto nėra tokių priešų lietuviystes kaip patys lietuviai. Tai-gi lietuvis Kam. palicijos uriadnikas Čekiškiuose, Kauno pavetej ko labiau persekioja lietuviškas knįgas ir paslaptas mokslinyčias, nors ne sykį buvo nuo lietuvių apmuštas. Dieve mus saugok nuo atskalunų ir padaryk jiems galą! *Aitvaras.*

*) Malonu' mums but išgirsti, kad ne daugelise vietų taip yra, arba kad to nėra visai.

Politika.

Vokietija. Anglija. Rusija.

Darydamas apžvalgą politikos už praėjusį mėnesį, ištikro turiu prisipažinti, kad sunku atsakyti ant klausymo, kas dedasi tarptautinėje politikoje; sunku delto,

kad naujieji faktoriai, kurie prisidėjo, atsitraukus Bismarck'ui nuo politiskos arėnos, dar nepasirodė aiškiai, kokiais keliais jie toliaus eis, kokių principų laikysis. Tiesa, stebėtina išrodo, kad vienas žmogus tiek daug gali sverti tarptautiniame gyvenime; bet ką daryti, jaigu gyvenimo faktai aiškiai tai liudyja. Užtai, kad negaišyti laiko, aprašant spėjamas daigtus, kaip antai, Imp. Vilhelmo kelionė, jo kalbos, is kurių kiti spėja apie ataigą ir visokias kombinacijas, man rodosi geriaus laikytis faktų, kurie ar patys is savės, ar tai sujungti su kitais, gali duoti pozitiviską pamatą spresti apie gyvenimo dėjas. Taigi pradėsiu nuo Vokietijos. Tarptautinė konferencija dėl apgynimo darbinjku jau pabaigė savo darbus. Ką ji nusprendė, apie tai kitąkart parašysiu skyrium, dabar-gi paminėsiu tik tiek, kad jos darbai neužganėdino vilčių, kokias turėjo tikrieje užtarėjai ketvirtosios luomos. Vienok niekaip negali atimti nuo jos tos nuopelnos, ant kurios užsitarnavo, statydama socialiską klausymą ant pamato tarptautinio ir sykiu ant pamato viešpatystės, nės kol viešpatystė nepripažis, kad ant jos guli pareiga gelbsti menkaji nelygioje kovoje už buvį, tol kova bus aštresnė ir toliaus trauksis, rydama pamuštas aukas. Tolesnį apsiereiskimą šita idėja rado oficialiskam „Reichsanzeiger“, kur aiškiai pasakyta, kad ant viešpatystės uždėta uždava išristi socialiską klausymą; drauge-gi išreikšta mąstis, kad tam tikra politika ne taip't, ką socializmas. Socializmo sistėma, sako, reikalauja, kad draugija butu taip įtaisyta, idant negalėtu skirtis ant ekonomiskai silpnų ir drutų, o tai, pagal socializmo idėją, galima buk pasiekti tiktai tada, kada bus visai išnaikytas institutas privatiskos savumos, kuris paženklina visą mūsų kulturą. Socializmas turis už siekį permainymą svarbiausių pamatų, esancia draugijos gyvenimo. Socialiska rėforma, atpenč, turinti už siekį pataisyti negeras ir paojingas pasekmes esancio ekonomisko surėdymo; pragumas delto yra tai aukos, kurias draugija, arba atskiros jos dalys, turi daryti ant naudos kitų dalių. Bet viešpatystė viena negalinti išpildyti šitos sunkios uždavos; jai turi padėti visa draugija ir visos gyvenimo formos, ant kurių ji remiasi — bažnyčia, mokslinyčia, taipgi esancio politiskos partijos. Tai-gi aišku dabar, kaip supranta imper. Wilhelmas socialiską rėformą: Jis pastatė sau už siekį pataisyti negeras puses esancio ekonomisko gyvenimo, nejudinant jo istoriskų pamatų, kuriuos pripažįsta už sine qua non šios gadynės. Ar daug pasiseks padaryti ant šito kelio, sunku dabar pasakyti, bet gali tvirtinti, kad ir menka pradžia turės nemažą naudą. Darbo pasisekimas daug prigulės nuo kombinacijos politiskų partijų, kurios, gali tikėtis, atsitraukus Bismarck'ui nesitrauks į kruvą taip mėchaniskai, kaip tai dėjosi valdant „geležiniui kancleriu“. Jo įpedinis jen. Caprivi, pirmą sykį pasirodęs pasiuntinių palatoje, apreiskė, kad geidžias, idant valdžia ir pasiuntiniai nesitolitu viens nuo kito, bet išvien rupjusi pildyti pareigas prieš draugiją; jįsai geidžias visų išklaudyti, priimti idėjas ir norus, kuriuos pirma spaudė, ir kaip galint pildyti juos, nežiurint ant to, is kur ir nuo ko tos idėjos ir norai eis, kad tik sutiktu su viešpatystės nauda. Tai-gi paskutiniai atsitikimai Vokietijos gyvenimo ytin gražiai išrodo ir daug žada; kas-gi bus, lauksime.

Anglijoje pasiuntinių palata priėmė projektą agrariskos rėformos dėl Airijos. Projektas turi už siekį padaryti luomą smulkesnių žemturčių, išperkant dabar samdoma nuo landlordų žemę. Išpirkimas žemės nepriverstinas ir gali atsitikti ne kitaip, kaip sutinkant ant to abiedviejų pusiu, bet išlygas, ant kurių gali

buti jįsai išpildytas, parodo įstatymai. Landlordas, parduoantis žemę, gauna už ją pinigus nuo viešpatystės, samdytojai-gi (fermėriai) turi mokėti viešpatystei atsakančius mokesčius per 49 metus ir išėjus šitam laikui tampa savinjkais žemės, žemturčiais (Eigenthümer). Išteklius, reikalingus, idant išpildyti šitą rėformą, paims iš britiškos kasos po garantija Airijos mokesčių. Pasiuntiniai, užstojanti parlamente airių reikalus, neprietaria šitai rėformai labjausiai dėlto, kad dabartinį laiką išranda neatsakančiu dėl jos. Ir tai suprantamas daigtas. Samdytojai žemės Airijoje labai įsiskolinę landlordams už samdą, nes ikišiol ji buvo tokia brangi, kad neįstengdavo išsimokėti. Pertai landlordai savo rankose turi didelę ekonomiską sąlą, kurią gali sunaudoti ant pikto samdytojų, pirma, dėlto, kad pabauginę išvyti, gali priversti samdytojus išpirkti žemę, nors jie ir nenorėtu, arba tada, kada jiems neparanku butu, antra-gi, samdytojai, priversti laudlorų išpirkti žemę, gali daug nukentėti ekonomiskai. Prie tokių išlygų negali buti kalbos apie nepriverstiną išpirkimą žemės, nes kontragėntai nelygiame ekonomiskame padėjime. Apart to, ir suspaustas politiskas padėjimas Airijos, kuris pirmiausia apsiereiskia tame, kad, vietan visatinių, čia privalo skirtingos tiesos, duodančios didelį valdžią administracijai, kaip antai sulaikymas „habeas corpus,“ gali buti priežasčia didelio pikto dėl išpirkėjų, nes viršus visada butu ant landlorų pusės. Dėlto Airijos vadai stovėjo užtai, kad pirmiaus numazūt mokesčius už samdą ir skolas už ją taip-gi kad duotu Airijai patvaldytę.

Gryzdami į kraštą mums artymesnį, į Rusiją, randame visai ką kitą: čia pavyzdys politisko gyvenimo mainosi. Matome, kad ji vis traukia sau tolyn keliu prispaudimo kulturiškos idejos laisvė žmogystos ir įvedimo visuose kraštuose šventosios ir nešventosios žemės vienodumo, vienokių įtaisų draugijos gyvenimo. Vietose, kurios laikomos už bendruolį monarchiskos viešpasystės, griauja pamatą vietinės patvaldytės, uždėta Aleksandro II. Dvidešimties metų patyrimas parodė, kad vietiniai organai patvaldytės, kokiais ikišiol buvo ukiškas sudas, ukiška administracija ir žemiškų organai abelnai (zemskija učreždėnija), nesutinka su ideja absoliutizmo, nės, nors jie atlieka savo darbą ir tarp tokių išlygų, kurios neduoda tikrai rupėtis apie vietinius reikalus, vis tik pripratina žmonės savotiškai pildyti pareigas, kurias ant kiekvieno žmogaus uždeda draugijos gyvenimas, viską daryti, kas tik priguli prie vietinių reikalų ir neužkabina tiesiog abelnų pamatų viešpatystės, nelaukiant prisakymo iš viršaus ir nepasitikint ant išganingos vadovystės nematomos rankos. Šiaip ar taip, vis tik žmogus ir tarp sunkių, iš visų pusių spaudžiančių išlygų dvasiškai auga, kada daleidžia jam ir „na zakonnom osnovani“ kalbėti ir rupėtis apie apšvietimo dalykus, apie ekonomiską padėjimą, apie mokesčius, apie labdarystę etc. etc. Toks draugijinis ugis ir brendimas ukėso rodosi paojingu dėl užlaikymo viešpatystės ant istoriskų, patriušėjusių pamatų; reikia sustabdti jį, idant tradicionaliskas viešpatystės mēchanizmas nesuirtu. Tai dar matome Rusijoje. Vardan apsiginimo paties įveda „zemskich načalnikov“; jiems paveda funkcijas administracijos ir sudo; abelnai, jiems paveda priežiurą visko, kas dedasi jų apygardoje. Tokiu budu, „ziemski načalnik“ administratorius, sudžia ir prižiurėtojas neistikimų ukėšų. Pažiurėję ant jo iš pusės augštesnės valdžios, galime sakyti, kad tai „nedremliusčėje vsevidiasčėje oko pravitelstva“.* Jai dar atsimįsime, kad „zemskich načal-

nikov“ skiria tiktai iš bajorų (dvorian), tai lengva bus patėmyti, kad jų institute atsīgimė baudžiaivos laikų žemturčis; tarp juodviejų tiktai toks skirtumas, kad „zemski načalnik“ organas oficialiskas. Man rodosi, kad be reikalo butu kalbėti apie nenutikusią organizaciją šito institute; iš pusės moksliskos ir drauginės jįsai priešingas visiems patyrimams XIX amžiaus, kuris išdirbo dvi neabėjotinas aksiomas: atskyrimą administracijos nuo sudo ir dēcēntralizacija su demokratizaciją valdymo organų. Ką-gi padarys zemski načalnik — puodas, kuriame viskas telpa: „Navarit kaši“, nors už tiesą — „varit kašu“ tai reiskia; buti geru administratorium. Šalise, užgyventose svetimų gaivalų ir neprigulinčiose prie istorisko bendruolio viešpatystės, matome taipat, kas dedasi viduryje. Apie Lietuvą ir Lenkiją nėra ka ir kalbėti; čia jau seniai sutrumpino ukėšą; dabar tik mąsto apie tai, ką toliaus daryti, idant žmonės absoliutiškai nieko neturėtu savo rankose, ką tik valdžia sau gali paimti. Tai-gi anais metais pakelė klausymą apie rėformą gminos sudžių; buvo kalbėje, kad gminos sudžias skirs pati valdžia, o nerinks vietiniai gyventojai, kaip tai ikišiol buvo. Ką-gi šnekėti apie tai koks butu gminos sudas, jaigu sudžias skirtu valdžia. Tada žemesnėje sudo instancijoje, kur reikia netik žinoti atsakančią tiesą, bet ir gerai pažiti vietinius papročius, reikalus, abelnai kasdieninį žmonių gyvenimą, užstotu žmonės, atsibastę arba atsiųsti iš Rusijos, nei kalbos vietinės nemokanti, nei gyvenimo nepažįstanti tų žmonių, tarp kurių butu pašaukti daryti tiesą ir teisybę. Tuomtarpu nutilo šnekos apie rėformą, bet gali tikėtis, kad kur nors kanceliarijos gilumoje žinunai trina sau kaktą, idant viską padaryti ant vieno kurlpaliaus.

10. Gegužes, 1890 m. M. Joniskis.

Paaiskinimas atsisauskimo patalpinto № 3 „Varpo“ (metas) 2.

Dasizinojęs, kad žodynas botaniskų ir zoologiskų vardų, apie kurį aš plačiaus paminejau Varpe (žiur. 3 num. „V-o“ šių metų), pradės spaudžtis Rugsėjaus mėnesyje 1890m., skubinu apie tai pranešti lietuviams.

Pirmesneme savo atsisauskime pamiršau paminėti, kad yra reikalingi da ir šitie zoologiski vardai: 1) duodami gyvuliams ir paukščiams pagal metus, kaip va, kumelukas, dveigys (dvių metų arklis), treigys ir tt.; 2) duodami gyvuliams ir paukščiams pagal jų gymį, vyrišką arba moterišką, kaip va, kumelė, arklis; karvė, bulius, kalė, šuo, višta, gaidys ir tt.; 3) duodami gyvuliams, arba paukščiams pagal jų paviršutinį išrodymą (spalvą, kuodus ir tt.), kaip va, dvylys (ant jaučių), sartis (ant arklių), šurpa (ant vištų), kuodžius (ant karvelių), balčius ir kudlius (ant šunų) ir tt.

Ikišoliak prisiuntė rankių botaniskų ir zoologiskų vardų p. Gabryėlė, už ką Jai širdingai dėkavoju.

Turiu viltį, kad ir kiti lietuviai iki paskirtui laikui surinks ir prisiųs ganėtinai botaniskų ir zoologiskų vardų.

Rankius reikia siųsti į „Varpo“ rėdystę.

J. Bitaitis.

Užmanymas.

Tur buti nieks neprieštaraus tam, jaigu pasakyti, kad visa mūsų ateitė ir viltis ant atgijimo motinos —

* Nesnandžianti, viską matanti akis valdžios.

Lietuvos yra broliuose artjuose. Kada anie pasibus iš miego, kada supras, kuomi esantes ir ko jiems reik, tuomet atgys ir Lietuva. Dėlto, kožnas Lietuvis, širdy kurio deg meile tėvynės, storojas visokiais pragumais nešti šviesą broliui artjui: vienas rašo knygutę, skelbančią reikalingas ano gyvenime žines; kiti susitardami išduoda laikraščius; tretį renkas į draugystes, skleidančias po žmonis — sodiečius tas knygutes ir laikraščius. Bet tie užmanymai neišpildo noro jų užmanytojų: knygutes sunkiai teskleidžias tarp sodiečių, nes pagal jų nuomones užtenk jiems vienu maldaknįgių. Ne kartą atsitinka matyti, kaip tamsus žmogus jieško kokioj svietskoj knygutėj vardo Marijos arba žodžio „Dievas“, o to joje ne radęs ded knygą į šalį, mislydamas, kad ta knygą ne dėl jo arba, kas dar prasčiau, kad ta knygą yra priešinga katalikiškam tikėjimui. Pykti ant tokio žmogaus ir jį kaltiti nėra už ką: ans yra pripratęs matyti knigoje tiktai maldas ir poterius, — dėlto ne dyvai, jaigu pagal jo nuomonę tikra knygą tur buti sudėta iš maldų. Su laikraščiais dar prasčiau: jie iš priežasties sunkio partraukimo yra dėl sodiečių per brangus, įtalpa jų tankiai nesuprantama. Viens žodis „laikraštis“ arba „gazieta“ šalin juos, nes pagal jų nuomones, tie laikraščiai rašos tiktai dėl „ponų.“

Dėlto ar nebuto geru daigtu kas metą išduoti kalendorius prie „Varpo“ arba, dar geriau, prie „Ukinjko“? Žmonės kalendorius perk drąsiai, o ir mėgst juos skaityti, jaigu tie yra šiek-tiek naudingi. Reik tiktai atmūti, kokioj garbėj tarp žmonių laikos kalendoriai a. a. Ivinskio, manęs paties ne vienas klausė, ar ne gal kame gauti tokių kalendorių. Įtalpa užmanyto kalendoriaus tur buti kuo platesnė, nes dėl daugumo tur užimti vietą knygucių ir laikraščių. Butu gerai, kad ans butu išskaidīts į šias daly: I. *Ukiška gaspadorystė*: a.) žemdarbystė, kame tur buti talpiti pamokinimai, kaip išdirbti žemę, kaip geriti pievas, kokias sėklas sėti, kame ans gauti ir t. t.; b) sodnas ir daržas, — pamokinimai, kaip elgties su medžiais ir daržovėmis; c) gyvi daigtai: pamokinimai, kaip anuos augiti, geriti jų veislę, kaip anuos užlaikiti, kad kuodidžiausią naudą jie atneštu, kaip anuos gyditi susirgusius ir t. t.; d) bitinikistė. II. *Apie budinkus*: kaip, kokioj vietoj ir kokius anuos statyti. III. *Vaistininkystė*. IV. *Ištatai ir naudingi draugystei užvedimai*: parakvijiški ir sėbriški kromai, banka, išduodanti valščioniems paskolas ant žemės pirkimo, taip-pat kitos bankos, gaspadoriškos draugystės ir sėbristės ir t. t. V. *Istoriški veikalai*, kame tur buti talpiti dalykai apie senoves lietuvius, jų budą, galingumą ir darbus ant gero tėvynės ir t. t. Cia gal buti patalpinami ir kiti istoriški veikalai, gaivinant tautišką dvasę arba rodanti paveikslus tikros tėvyniškos meilės, kaip antai aprašymai gyvenimų garsinųjų tautiškų geradėjų. —

Kožnas dalykas kalendoriuj tur buti parašytas gražioj kožnam suprantamoj kalboj, ką ne visados teatmenam, — o tas yra labai svarbiu daigtu. Prekė kalendoriaus tur buti kuopigiausia. —

Viens žmogus to viso darbo ne gal atlikti, — tiktai visi uždamu: viens parašys apie šį, antras apie tą... o kas nebusukubs besumislyti, ką parašyti, suteiks kelis grašius ant atspaudinimo to kalendoriaus, už ką paskui anam gal buti užmokėta kalendoriais. O kad neimtumies už to paties darbo keli už karto, tur buti spaudinami įpatingoj vietoj „Varpo“ apgarsinimai, kokie veikalai dėl kalendoriaus yra rašomi arba jau ir parašyti. Prašau Rėdystę „Varpo“ apgarsinti aname, kad jau yra dėl to dalyko parašyti šie daigtai:

a) Apie užveizėjimą ir auginimą gyvulių, trumpai parašyta J. Švėkšnio.

b). Palengvinimai (lgotas) prie atbuvimo karumenės, parašė J. Švėkšnis.

c). Apie kopustų auginimą, parašė J. Švėkšnis.

Gromatnyčia.

I. J., M. . . o. L. Balsą pristatysime.

Aitvarui. . . „Uk.“ ir „V.“ pirmuosius numerius per rankas gausite.

Apgarsinimai.

Apgarsinimas prenumeratos Žodyno Kunigo Mykolo Miežinio.

Daugelis atsiuncia į Tilžės knyginyčia už klausymus, ar ne galėtu gauti lietuvišką žodyną, ale kniginikai priversti yra atsakyti, nes Kursaičio žodyno kupėystoje jau visai nėra, o naujas žodynas kunigo Miežinio dar neišėjo, dėl stokes kašto. Buvo pradėtas spausti, ale, mirus autoriui, turėjo pasiliauti, dėlto kad ne buvo kam duoti kaštą. Dabar keli lietuviai sustatė komitetą dėl veikesnio išdavimo to veikalo su pagelba prenumeratos.

Taigi šiuom apgarsinimu užprašom mylėtojus lingvistikos abelnai ir mylėtojus lietuviškos kalbos ypaciai, prisidėti su savo pinigais prie šito didei svarbaus dėl lietuvių, latvių lenkų ir maskolių darbo, nes žodynas išeis keturiuose kalbose: lietuviškoj, latviškoj, lenkiškoj ir maskoliškoj.

Žodynas dėl užsirašančių iš augšto kaštuos 2 rublių arba 5 markius, o perkant po išėjimui atseis 3 rubliai.

Kas nori idant žodynas greit pasirodytu, tegul siuncia pinigų ant antrašo:

Szernas Ragnit, (Ostpreussen),

Marktstrasse Nr. 180,

šiuo tarpu; toliaus-gi bus nurodyta kita vietą dėl siuntimo pinigų.

Sykiu su pinigais prašom siūsti žinią į redakeiją „Varpo“ arba „Sviesos“, dėl kontroles.

Žodynas turės apie 350 puslapių in 8-vo smulkaus rašto

Iszdavejai:

Szernas.

Jons.

Per išleistuvę „Varpo“ galima gauti:

M. Akielewicziaus Gramatyka jėzyka litewskiego, be prisiuntimo už 3 Mark.

 Rankraščius ir atsisaukimus rėdystė meldžia siūsti tiesiog į Ragainę po antrašu:

Kr. Woska, Ragnit (Ostpreussen).